

Self-Driving Cars

Shiur# 582 | Nov 7th 2026

The Boca Raton Shabbos Bus system explained click on link

מצוה לא נחוש לסכנה בשבת, אבל לדבר הרשות לא יכנס לספינה, אבל רמב"ן דס"ל בשבת עצמו אין חוששין לשמא יסתכן, א"כ קודם שבת אפי' לדבר הרשות אין חוששין לשמא יסתכן, אך [חיישינן משום] שהגוי קושר ומתיר החבלים:

והנה הרשב"א החליט לדינא דתחומין למעלה מיו"ד ספיקו לקולא, וה"מ כשהכ[illegible] בין השמשות ולא קנה שביתה בביתו, אב שביתה בביתו מוקמינן ליה בחזקת תחום כתב ה"ה [ה' שבת פכ"ז ה"ג] בשמו, ו הריטב"א בחידושי עירובין [מ"ג ע"ב] הוסי כיוצא בו גבי נתגלגל עירובו עירובין ל"ו והנה המשנה למלך רפ"ה מטומאת צר כתב כמסתפק, ואמנם בש"ג אצל הרי"ף פ ע"א] גבי בא זאב ונטל בני מעיים פשיטא יועיל שום חזקה להכריע בספיקא דדי בספיקא דמציאות, כגון אנו מסופקים המעשה אם נאכל עירובו קודם בין הש אח"כ, אמרינן מוקמי אחזקת תחום ביתו כך היה מעשה שנאכל כבר קודם בין אבל בספיקא דדינא אי יש תחומין או אי וכי החזקה יכריע הדין, זה הוא דבר ש סובל לכאורה. אמנם לפמ"ש ה"ה בשמו יש להסביר בטוב דאין הכונה דהחזי הספיקות, אלא כיון דזה הוא ענין התלוי ב אדם, שאחז"ל המערב בין בפת בין [illegible] דעתו מביתו וקונה לו קנין בית במק אנו אומדין דעתו של זה, וכיון שלמע ברור לנו שיהיה זה מקום הראוי לד אפי' לו יהיה קמי שמיא גליא שהדי לשביתה וקנין, מ"מ כיון שאיננו ברור עוקר סיכיה ומשכיה מדירה ודאי ל ספק, ואפי' האדם רוצה בכך, מ"מ כך לפי מדת רוב בני אדם, וזה לא שי עירובו שהספק אם קנה שביתה אז ז חזקה לברר המציאות, והכא מלתא ועיין ר"ן פ"ק דקידושין [ה' ע"ב] ואמרה היא, וגם שם צריך לפרש כ נראה מהראיה דמייתי [שם] מתקפו ממון שבממון אין הטעם שהחזקה יב אלא שמספיקא אין אנו יכולים להוצ זה. ושם בארתי. מ"מ דברי רשב"א אבל לא כפי מה שהבינו הריטב"א להבין:

היוצא מדברינו אלו לדינא בענין דאמפף וועגען הם העגלות ההולכים ע"י קיטור, הנה לית בהו לא משום משמש בבע"ח, ולא משום נכרי העושה מלאכה בתבערות הגחלים, דהרי איכא רוב גוים, וליכא אלא משום תחומין, ואעפ"י שהוא למעלה מיו"ד, מ"מ הרי הוא רוחב ארבעה. ולהרי"ף ולהרז"ה ולהרמב"ז דליכא בספינה משום איסור

ברם דא צריך על עיקור הפלגת הספינה דנוהגים להיתרא אפי' לשוקי בראי, באמרם כי עסק מצוה הוא לפקח על עסקי מזונותיו, ולכאורה צריך עיונא הא אין מחשיכין על התחום כ"א לפקח על עסקי מת וכלה, אעפ"י שהולך בהיתר גמור בתוך התחום, ורק הואיל ועושה מעשה בגופו והולך להיות מוכן לערב להביא פירות וכדומה אסור, והוא בכלל ממצוא חפצך ודבר דבר שאסור מדברי קבלה:

ושרשון פתוח עלי איסור דאורייתא שבת שבות כמ"ש רמב"ן בביאור בפרשת אמור בפסוק [כ"ג כ"ד] שבתון זכרון תרועה, וא"כ מאין הרגלים. וצריך לומר דשאני ישיבת ספינה דיושב ושובת כמו בחדר מטתו בביתו ואינו עושה שום דבר בגופו, ומיא הוא דממטי ליה והוא נח, מה שא"כ בהליכתו בתוך התחום להתקרב אל סוף התחום עובר על אם תשיב משבת רגלך, ואינו שובת, והוה עובדא דחול טפי, ועובר על שבות דאורייתא כמו שהסביר הרמב"ן ז"ל במתק לשונו. ולפ"ז היינו דוקא בספינה שיושב בקתדרא ואינו מתקרב במעשה גופו, וישב ועוסק בעונג שבתו כמו בביתו ממש, אבל הנוסעים בראמפף וואגען אינו שובת, וגופו נע ונד, ואי אפשר לו לעסוק בעסקי שבת בשבתו אשר רגיל בהם בביתו, ומתקרב אל מקום מסחרו בשבת להיות שם ביום החול, פשוט דגרע הרבה טפי ממחשיך על התחום, ואיסור גמור הוא אפילו מדאורייתא להרמב"ן הנ"ל, ומפורש בדברי קבלה אם תשיב משבת רגלך וגומר ממצוא חפציך, כנלע"ד פשוט וברור בעזה"י:

שליכא בזה חשש דאתי למיסעי כדבארתי. וכן יש גם להורות למעשה כי יש לילך בזה להקל.

ובדבר ליסע על הבאסעס וטריינס ההולכים רק בעיר שליכא איסור תחומין ובאופן שלא יעמיד בשביל ישראל. הנה אף שמדינא אין נראה בזה איסור למי שלא יצטרך לשלם כגון שיאמינו לו. מ"מ חיו להתיר דבר כזה אף לדבר מצוה דהא איסור מראית עין ודאי יש בזה כיון שרובא דרובא לא יניחום ליסע בלא תשלומין וממילא יחשדוהו ששילם ועבר על איסור הוצאה ושלטול מוקצה. ואף אם כל בני העיר לא ישלמו נמי חיו להתיר דבר מפורסם למעשה חול שנוסעים העיקר לעשות מסחר ועבודה ואיכא בזה חלול השם גדול. ויש גם ראיה קצת לאיסור מהא דביצה דף כ"ה דאמר ובלבד שלא יכתף ופרש"י דמתחזי דרך חול ופרהסיא ולהוליך למקום רחוק טפי עי"ש בד"ה אלונקי וא"כ כ"ש הבאסעס וטריינס שהולכים למרחוק טובא. וגם שם הא אין הכוונה חוץ לתחום אלא למרחוק בתוך התחום נמי אסרו משום עובדא דחול וכ"ש בכאן. וגם בכלל אין להורות קולא במלתא דתמיהא. זהו הנלע"ד בענינים אלו ואין עתותי בידי להאריך.

ידידו,

משה פיינשטיין

הטור סובר שיש איסור בפת עכו"ם על הלישה והעדיבה לבד. וא"כ שגם בפת של עכו"ם יש בו איסור בשול ומ"מ התירוהו משום חיי נפש ואין הצבור יכולין לעמוד בה ולא פשטה בכל ישראל נמצא שליכא אחר ההיתר איסור בשול וא"כ גם בפת של ישראל שאפאה עכו"ם יש לו להיות בכלל ההיתר. וכ"ש להרמב"ם שמתיר בחתוי גם בפת של עכו"ם שאפאה עכו"ם א"כ סובר דליכא כלל איסור אחר אלא הבשול א"כ כשהותר פת עכו"ם מאיסור בשול ודאי מסתבר שגם פת ישראל שאפאה עכו"ם יהיה בכלל ההיתר. וצריך לומר שמסברא סובר כן הטור דכיון דבעצם גם פת הוא בכלל איסור בשול אך שהתירוהו מפני הדוחק נמצא שיש ענין האיסור עדין ולכן בפת ישראל שליכא דוחק דיכול לשכור פועלים ישראלים לא התירו. וכן משמע מלשון מהרל"ח בטור שם אות ד'.

אבל א"כ מסתבר דכמו שלא אמרינן שהיה אפשר שיהיה ישראל אופה למכור ולא יחשב דוחק מטעם דהרבה פעמים לא מזדמן זה כ"כ אם צריך לשכור פועלים נמי אפשר לא מזדמנים לו פועלים ישראלים לאפות. ולכן אולי הוא רק באופן שא"צ לפועלים כגון בשל בעה"ב שיכול בעצמו לאפות והניח להעכו"ם לאפות אסר הטור. ואף שבפרישה בהג"ה איתא אף של פלטר אולי ג"כ הוא רק באופן

שו"ת שואל ומשיב מהדורה חמישאה סימן ג

ומ"ש בהיתר ההליכה בשבת בעגלה החדשה אשר מקרוב נתגלה התחבולה להוליכה ע"י קיטור ואש וכתב של"ש כל הטעמים שנאמרו בסי' רמ"ח לא משום חבית של שייטין ולא משום עינוי נפש וגם איסור תחומין לא שייך לאשר האדם ההולך בעגלה גבוה יותר מעשרה טפחים מקרקע האדמה והעגלה אינה מחוברת לארץ גם רגלי העגלה הם האופנים אינם רחבים ארבעה ואין בינה כארעא סמיכתא וגם איסור ההפלגה משום דהוה כמתנה לחלל שבת בנ"ד אין לחוש כמ"ש הרמב"ן כיון שאינו שוכר בשביל הישראל ע"ש. והנה מצד תחומין ודאי שייך וכו'. והנה חלילה לסמוך על ספק זה כיון דספק אחד אם הוא דאורייתא ובזה אזלינן להחמיר **א"כ ח"ו להקל ולגבב קילות בזה וע"כ ח"ו לסמוך ע"ז ואין להשגיח בקילי קילות שהקל בזה הנבל הזה ואם ח"ו נתיר זאת לא יוודע איפוא ענין שבת כלל כי לא ישבות המסחר אף בשבת כי יוכל לנסוע גם בשבת ומתוך כך יבא להתיר כל המלאכות ח"ו וע"כ אין להתיר**.

שו"ת בית יצחק תוכן העניינים יורה דעה ב לסימן לא

והנה נשאלתי בפה"ק לבוב יצ"ו עת שנתחדשה העגלה הנוסעת ע"י העלעקטריציטעט בתוך העיר [עלעקטרישע באהן בל"א] אם מותר ליסע עלי' בשבת והשבתי דאסור וכו'. **ובלא"ה איכא איסור בזה משום עובדא דחול כמבואר בש"ס דביצה כ"ה ובש"ע א"ח סי' תקכ"ב סעיף ב' דאין יוצאין בכסא ועיין בטו"ז שם ס"ק ד' שכ' משום דהוא עובדא דחול ואיכא זילותא ליו"ט וכ"ש לשבת.**

שו"ת ציץ אליעזר חלק א סימן כא

אבל בתוך העיר נוסף ליסוד האיסור של הח"ס הנ"ל, יש לאסור גם מטעם של דאוושא מילתא, ואם ביום טוב אמרו בביצה (ד' י"ב ע"ב) שאין שולחין דורון בשורה של שלשה בני אדם, ופירש"י, משום דאוושא מילתא ונראים כמוליכים למכור בשוק, והרמב"ם בפיהמ"ש מפרש, כדי שלא יעשה מלאכות גמורות של חול, ובספר הי"ד (פ"ה מה' יום טוב ה"א) כותב הטעם כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, כ"ש בנדו"ד בשבת ואפי' ביום טוב יש לאסור בתוך העיר נוסף לכל הטעמים האמורים למעלה גם משום דאוושא מילתא דנראה כנוסע למסחר ומשום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ומשום כדי שלא יעשה מלאכות גמורות של חול. דאיכא למיחש שיבוא ליסע גם כשלא רוב נוסעים עכו"ם. וכידוע אם יותר אצל ההמון לא יתכן שלא יבואו גם לידי חילולים אחרים כקנית כרטיס נסיעה וכדומה, וכך דרכו של יצה"ר ובפרט כשהדור פרוץ בעו"ה בחילול שבת, ומחיצת הגדר שנפרצה אומרים לו גדור.

וכן מצינו בביצה (ד' כ"ה ע"ב) שאסרו ביום טוב לצאת בכסא משום זילותא, אם לא שרבים צריכים לו, ע"ש ברש"י, ובאו"ח (סי' תקכ"ב), ועיין במג"א (סי' ש"א ס"ק כ"ז) שסובר דבשבת אפי' במקום שיש עירוב אסור, ע"ש במחצה"ש שהרש"ל חולק בזה. ובנו"ב מהדו"ק חאו"ח (סי' י"א) ומהדו"ת חאו"ח (סי' כ"ח), וי"ל שבנדו"ד שהזילותא היא הרבה יותר גדולה מלצאת בכסא, והוא עובדן דחול ממש, כולם מודים שאסור. לכן מכל הלין נלענ"ד שאסור לנסוע ברכבת בשבת המתנהגת ע"י עכו"ם אפילו ברוב נוסעים עכו"ם. ל"ש חוץ לתחום ול"ש תוך התחום או תוך העיר.

הברכה היא על מציאות האש היסודי שהוא מאיר את החשך, הלכך מברך שברא בששת ימי בראשית מאור האש שהוא אחד ביסודו, בליל מוצאי שבת, משום שבו בא לידי גלוי בפעם הראשונה וגלויו הוא בריאתו, וב"ה סברי ברכה זו היא לזכר הדיעה שחנן ה' את האדם להוציא את האש מהגופים הדוממים ולא לעצם האור שהרי האור אינו בריה בפני עצמה אלא טמון ואצור בכל חלקי הבריאה הדוממים ולכן אין לקבוע לו ברכה מיוחדת על האור היסודי, אלא על חלקי האור הנמצאים בתוך כל חלקי הבריאה, וזו היא כוונת אומרם הרבה מאורות יש באור, כלומר האור היסודי מתפשט בהרבה גופים הנבראים והתנגשותם בדרך הקשה או הסקה הם מביאים לידי גלוי האור הטמון, והלכה כב"ה לברך בורא מאורי האש.

אחרי שהוכחנו מהירושלמי והרא"ש שברכה זו היא לזכר גלוי האור הראשון שנעשה מהקשת אבנים או רעפים זה לזה, יוצא ודאי שמברכין ברכת מאורי האש במוצ"ק גם על אש היוצא מהאבנים, וכן פסק מרן ז"ל אור היוצא מעצים ומהאבנים מברכין עליו אבל במוצאי יוה"כ אין מברכים עליו (סי' רצ"ה סעיף ז').

והוא הדין לאור חשמל, שעיקרו הוא בא מהקשת מתכת זה לזה וכיון שאור זה נמצא תמיד בתוך הזרם החשמלי אלא שהיה אסור לנו להאחיזו בפתילה הרי זה בגדר נר ששבת ומברכין עליו גם במוצאי יוה"כ.

זה הוא מעיקר דינא, אבל למעשה מצוה מן המובחר להדר אחרי אבוקה של נר שעוה, וכמו שכתב המג"א (שם ס"ק ג') משם האר"י ז"ל דיש להבדיל על נר של שעוה, והגם שאין לנו עסק בנסתרות מסתברא שגם לפי תורת הנגלה עדיף טפי ליחד נר מיוחד לברך עליו ברכת מאורי האש שהוא מעורר כוונה מיוחדת וחבוב מצוה. והנלע"ד כתבתי.

סימן ט'

(לאו"ח סי' ש"ה)

בדין נסיעה בקרונות קיטוריות או חשמליות בשבת.

לכבוד ידידי ושא"ב בנש"ק מר ש' ח' יצ"ו.

שאלת ממני היקר, אם מותר לנסוע בשבת ויום טוב בקרונות של קיטור או חשמליות שהולכות בתוך העיר ממקום למקום ושמתנהגות על ידי לא־יהודים.

תשובה: ישיבה ע"ג קרון בשבת ויום טוב, פסק רמ"א לאסור אפילו כשהיא מתנהגת על ידי לא־יהודים משום שמשתמש בבהמה וגם שלא יהתוך זמורה (או"ח סי' שה' סעיף יח'). וכיון שכן יוצא בקרונות שבנידון דידן שאינן נמשכות על ידי בהמה, כשהן מתנהגות על ידי לא־יהודים אין כל טעם לאסור רכיבתן משום שמשתמש בבהמה, ולא משום שמא יחתוך זמורה, ולא משום אמירה לגוי, הואיל וקרנות אלה הן הולכות הלוך ושוב ממקום למקום בכל מספר נוסעים שימצאו בהם גויים או ישראלים וזה דומה לדין כבש שעשאו הגוי לעצמו מותר לישראל להשתמש בו אפילו אם הגוי הוא מכירו של ישראל המשתמש בו (ראה או"ח סי' שכ"ה סעיף י"א); ואין מקום לאסרם משום שמא יצא בהם הוץ לתחום, הואיל וקרונות אלו מיוחדות להתהלך בתוך העיר באזור המיוחד להם, הלכך נראה שמותר לרכוב בהם בשבת ויום טוב כדי ללכת הילוך של מצוה לבית הכנסת ובית המדרש וכדומה.

אולם מטעם אחר יש לצדד לאסור הנסיעה בקרונות אלה והוא ממ"ש הרמב"ן בפרושו על התורה (ויקרא כ"ג כ"ד) וראיתי במכילתא דרשב"י מנין שאין עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה וכו' תלמוד לומר כל מלאכה אין לי אלא ברשות במצוה מנין שאין מקדישין וכו' ת"ל שבתון, ומזה למד הרמב"ן ז"ל שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה ביום טוב אפילו בדברים שאינם מלאכה, עכת"ד.

הודפס מאוצר החכמה

וכן כתב הרמב״ם נאמר בתורה תשבות, אפילו מדברים שאינן מלאכה חייב לשבות מהן, ודברים הרבה הן שאסרו חכמים משום שבות, מהן דברים אסורים מפני שהן דומים למלאכות, ומהם דברים גזרה שמא יבוא מהן איסור סקילה (ה׳ שבת פ׳ כ״א א׳) ומכלל דברים אלה הם אין סכין את הקרקע וכו׳ שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא להשוות גומות (שם ג׳ ד׳) ומזה למדנו לאסור דברים המותרים משום שנראה כעושה עובדין דחול או משום שמא יבוא לידי איסור סקילה, דון מינה בנידון דידן שראוי לאסור הרכיבה בקרונות אלה משום עובדין דחול, וכן ראיתי למרן החת״ס שפסק לאסור הרכיבה בעגלות ההולכות על ידי קיטור אעפ״י שרוב הנוסעים בה הם גוים משום שהרוכב בהם אינו שובת וגופו נע ונד ואי אפשר לו לעסוק בעסקי שבת בשבתו, אשר הוא רגיל בהם בביתו, ומתקרב אל מקום מסחרו בשבת להיות שם בחול עכת״ד (חת״ס חלק ו׳ סי׳ צ״ג).

אבל לע״ד נראה שחדוש זה של החת״ס לאסור רכיבה בקרון משום שגופו נע ונד הוא נסתר ממ״ש רמ״א (שם): אסור לישב ע״ג קרון שאינו יהודי מנהיגו בשבת משום שמשתמש בבהמה, גם שלא יחתוך זמורה, ע״כ. ולדברי החת״ס היה לו לומר גם טעם זה דאינו שובת בגופו כיון שהוא נע ונד ובאמת טעם זה דנע ונד הוא קדוש מאוד שאם כן נאסור גם ההליכה ברגל משום שאין גופו נח ואינו יכול לעשות את השבת בהלוכו כמו שהיה עושהו גם בביתו.

ולכן נראה שגם החת״ס לא אסר אלא להולך כל יום השבת או רובו או אפילו בהולך למרחקים כאלה שאין אדם הולך בהם אלא לעניני מסחרו או שמתקרב אל התחום כדי להיות במקום מסחרו במוצאי שבת, ובכגון זה ודאי אסור דאין זה מנוחה אלא יגיעה של נדנוד וטלטול לשם מסחר ואסור משום שבתון שצותה התורה לנוח גם מפעולות שאין בהם מלאכה ומשום אם תשיב משבת רגליך, וכן כתב דומה לזה השו״מ (בספרו דברי שאול סי׳ ג׳ והביא דבריו מרן הגאון הראש״ל ישא ברכה בספרו עולת איש דף י׳ ע״א) לאסור הנסיעה בקרונות של קיטור משום שאם נתיר זאת לא יודע ענין שבת כלל כי לא ישבות המסחר, ומתוך כך יבואו להתיר כל המלאכות ע״כ. אבל בקרנות חשמליות או קיטוריות דנדון דידן שהישיבה היא נוחה ואינה הולכת למרחקים גדולים אלא היא קבועה באזורים שונים שבעיר להקל ההליכה ממקום למקום ולהקל מעליו יגיעת הדרך בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים אין מקום לאסור משום אם תשיב משבת רגליך ולא משום גזרה דשמא ילך בה לדרך מסחרו, שהרי גם בהליכה ברגל אמרו שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול (שבת קי״ג) וכי יעלה על דעת מי לאסור ההליכה בשבת לצורך מצוה וכדומה שמא ילך למסחרו? והוא הדין לקרונות אלה שלא נעשו לשם נסיעות מסחריות אלא ללכת מרחוב לרחוב בעיר עצמה אין לאוסרה אפילו משום גזרה, וכן ראיתי בספר משה האיש (להגאון הראש״ל חמ״א ז״ל בהשמטות לאו״ח ד׳ קע״א) שהביא משם הרב זבחי צדק להתיר הנסיעה בקרונות קיטוריות שהולכות בתוך התחום בשבת ואין בזה משום עובדין דחול ע״כ.

אולם אין הדברים הללו אמורים אלא בקרונות שמתנהגות על ידי לא־יהודים, וברחובות שרוב תושביהם הם לא יהודים, שלפי זה עיקר מציאותן ונסיעתן של קרונות אלה הוא בשביל לא־יהודים, ודומה לכבש שהעמידו גוי לעצמו או לאחרים שכמותו, אבל במקום שרובם ישראל, שנמצאים בו גם לא־יהודים מועטים אסור לישראל לרכוב בהם בשבת ויום טוב, הואיל וניכר הדבר שהגוי מנהיג קרונות אלה בשבת בשביל ישראל, והרי זה דומה למה שפסק מרן ז״ל (או״ח סי׳ שכ״ו סעיף י״ג) עיר שישראל וא״י דרים בה ויש בה מרחץ רוחצת בשבת אם רוב א״י מותר לרחוץ בה במו״ש מיד ואם רוב ישראל או אפילו מחצה על מחצה אסור למוצ״ש עד כדי שיוחם, ע״כ, וגם במקום שאין בו רוב ישראל אין להתיר הנסיעה בקרונות אלה בשבת אלא לאלה שאינם צריכים לשלם בכסף או כל מטבע אחרת בשבת עצמו, אבל אם צריך יהיה לשלם אסור.

מסקנא דדינא: א. אסור לנסוע בקרונות חשמליות או מכונות קיטוריות שהן של יהודים אפילו אם הנהגים הם לא יהודים. ב. אסור לנסוע בקרונות אלה אפילו אם הם של לא יהודים ומתנהגות על ידי לא יהודים אם הן הולכות ושבות במקום שיש בו ישוב יהודי, שודאי הוא שהלא־יהודי מכוין בנסיעתו זאת להנוסעים היהודים. אבל במקום שכל התושבים הם לא־יהודים מותר ליהודי לנסוע בקרונות של לא־יהודים ושמתנהגות על ידם בתוך העיר בתנאי שלא יצטרכו לשלם דמי כרטיס נסיעה בשבת ויום טוב. ואף זאת אינו אלא לשם הילוך של מצוה, כגון ללכת לבית הכנסת וכדומה, אבל לא לשם טיול, ומכל שכן לשם צורך מסחרי.

סימן כח

נשאלתי מה הדין נותן לנסוע בשבת ויו"ט בחוירון [לוילופלן] המונהג ע"י נכרי ושרוב נוסעיו נכריים, ומה דעתי בענין הרכבות החשמליות ההולכות בתוך התחום לענין שבת ויו"ט:

תשובה כבר דברו רבני זמננו לחומרת למעני הנסיעות שנתחדשו בזמן הזה, ועד עתה אין הילטה מוסכמת כ"כ, וע"ז וכיוצא בזה הוא שכתבתי למעלה סי' כ"ח שמחון לנו ב"ד הגדול בא"י לדון ולהסכים בשאלות שכאלה לדעת מה יעשו שלומי אמוני ישראל, והנה במיני למעני הנסיעות שנתחדשו עד כה, יש שיעור, ומזכיר לו"ם בחופן כללי ובקלור לפי דעת האוסרין:

א) רכבות הברזל, הנוסעים מעיר לעיר ע"י לוקומוטיוו המחומם בחם פחמי אבן וקיטור, בלא, אין החיסור דמשתמש בשבת כמו בקרונות ועגלות שנזכרו ברשאונים, המשכים ע"י סוסים, וגם לא חיסור דנכרי שמבעיר אש בשביל ישראל, דהא רוב הנוסעים בהם נכרים הינהו, וגם יש לרכבות האלו זמן קבוע לנסיעותיהם, ואין שייך להם נוסעים ואין שלא יהיו להם, מוכרחים לנסוע, ואין כ"א חיסור תחומין די"ב מיל דרבים ס"ל שהוא מדאוריתא ג"כ, ולכן אסרו לנסוע בהם בשבת ואפי' שיקנה שביתה מע"ש, עי' בחת"ס ח"ו סי' ל"ז, עולת שים אות ו', הפאתרת יש' בכלכלת שבת, שמו משה סי' ה', וספרים אחרים שלא ראיתים, ומהר"י אסאד או"ח סי' כ"ח הוסיף טעם דהגברת החוס הנ' להלן:

ב) האוטובוס ההולך בכח הבנזין, הלא שהולכים מעיר לעיר דינם כמו רכבות הברזל הנ' שיש בהם חיסור תחומין ג"כ, ומכ"ש כשאין להם זמן קבוע לנסוע כ"א לצורך נוסעים שיהיו אז, שאז חיכא נמי חיסורא דנכרי המבעיר אש בשביל ישראל כשרוב הנוסעים ישראל, ואף החולקים על הטור בסי' רע"ו גבי הבערת אש בחמוס, דהוי כגר דגר לאחד גר למלה, בזה מודו, דלריך להגביר האש לפי רוב נוסעים, עי' מהר"י אסאד שם, והבנזין הוי אש דאיכא כדאמרי' בבילה ל"ג אין מוליאין אש וכו' ולא מן העפר, והייני הגלז והבנזין היולא מעפרות לדמה שבהם חומרים אלו:

ג) האוטומוביל הפרטי אפי' שעשוי להשכיר, והמוטוליקל, שהולכים בכח הבנזין והאש בשביל נוסעים מעטים, מכ"ש דאסור כמו האוטובוס הנ"ל, ורק ביו"ט אש מותרין נכרי ובתוך התחום, ראיר בס' משה האיש דקע"א כשהוא לצורך מלוה כמו לילך לביהכנ"ס כשהדרך רחוק:

ד) החשמליות, והם הטרמוואיי שהולכים בתוך העיר או תוך התחום ע"י כח חשמלי העובר בלינורות ומוטים, מעל גבם, ואף הנכרי המנהיג אינו עושה כלום להבעיר, כ"א מסבב האופן המניע במכחו דוחק החשמל את כח תנועת ההליכה ע"י הגלגלים והפסים שבקרקע, עי' לעיל סי' כ"ה, בלא היה מקום להתיר בשופי, וכן ברכבות ברזל הנ"ל העוברים על גשרי ברזל מקלה העיר האחד אל האני, שאין בזה חיסור תחומין, ורבנים אחדים באמריקה מבנת תרל"ח וכן רבני לרפת בימינו אלה, נמנו וגמרו והתירום לנסוע בהם בשבת ויו"ט ע"י קניה כרטיסי מסע בערב שבת, אך בשו"ת פני יצחק ח"ה סי'

העופינה וכו' דלעת"ל ישתוס העננים בכל שבת שחרית ויחזירוס במנחה לבתיהס, והק' החת"ס שס דתיפשוט מזה דאין תיומין למעלה מי' ע"ס, וכמו כן הקשו לפי פירש"י פ' בא ויסעו בני"י מרעמסס סכותה שהלכו ק"ך מיל לפי שעה על כנפי נשרים והלא יו"ט היה ותיפשוט מזה דה"ת למעלה מי', ואמנס לפימ"ש ח"ס דכיון דבאויר כרמלית נשעו אין הלא תיומין דרבנן ואפי' אס ים תיומין למעלה מי' היה מותר דשבות במקום מלוה לא גזרו כיון דנשעו ללכת לה"י, וכן בהך דהפסיקהו שבשחרית הלכו לביהמ"ק ובמנחה חזרו לכשודת שבת בביתס, הו"ל שבות דמלוה, ואין להק' דבהך דק"ך מילין, היה למדבר דין רה"ר לפי תי' הגמ' לפירש"י והמ"מ רפי"ד מה' שבת דבדגלי מדבר היה למדבר דין רה"ר, דהא לק"מ דבזמן שהיו חונים בו הו"ל דין רה"ר כמש"ס בגמ', אבל כשנסעו חזר לדינו דהוי כרמלית כיון דליכא שוב ס"ר בוקעין בו ו"פ, ובזה מיושב ג"כ קושית החת"ס בהקשה עוד שס על מה שחומרים במילה זה הכשה של תליתו אף כשהמילה בשבת, והרי לא יכול לשוח, ולפימ"ש ח"ס דכיון דלמלות מילה הוא בא אין שבות לשוח בקפילה על האויר כרמלית:

ודע דאין בייכוח לגד"ד דאויר, עס הך דזורק כוורת ברה"ר דשרי כשבת ז', ולא עס הך דמוכיח למעלה מעשרה באויר רה"ר דאייב כשבת ל"ב עי' פירש"י שס ותבו' רדב"ז סי' תק"מ הגו' לענין מעביר כלי גדול למעלה מי' וכו' ועי' ערובין מ"ה, ומ"ח סי' רמ"ח סק"ו, דפ"ז הוא כשהיתרחל זורק לו מוכיח ומעביר, אבל כאן האויר מוגבה ע"י נכרי, ויתרחל לא עבד מידי, ומעשה תיומין למעלה מעשרה, כבר כתבתי דאפי' לאוסרים בריבוי הבזיון, בזה מודו דשרי, ואפי' למור"ס דאוסר בקפילה ע"י שס, י"ל דהתס הוא בעלמו מוכח אס עלמו וקיפץ, אבל בהא מתגדר ומתהלך פ"י תעופת האויר, וכמ"ש, ולכן לפוס דינא אין טעס לאסור נסיעה באויר בשבת ויו"ט:

והויצא מכל האמור דרכבות הבזיון המיסעים מעיר לעיר ובתוך העיר, והחשמליות, וכ"ש האויר, מדינא שרי לנסוע בהס בשבת ויו"ט, ורק האוטובוסים שמוליכים אותס לצורך וריב הנוסעים, וכן, אלה שהולכים מעיר לעיר בדרך המלך שהוא סרטיא שיש בו רה"ר לריב הפיסקים לאסור, וכן האוטומביליס הפרטיים המושכרים והמוטוסיקל בתוך התחום, בשבת לאסור, וכיו"ב לצורך מצוה שרי, זהו לפוס דינא כפי הנראה לעכ"ד, ואמנס, היות שבנסיעות כאלה ים לאיזם הרבה לאיסורי שבת אחרים הנגרמים ובאים על ידיהס, בקשירה משאות ועלעול במקום שהוא רה"ר וקניית כרטיסי מסע ועובדין דחול לאחרים וביטול עונג שבת בהולך ויסע לנרמי מסחר וכל כיולא בזה והו"ל כמחסיך על התחום כמ"ש התת"ס שס ועי' תבו' פני יהוסף ח"ה סי' ה' ב' בדברי הרהמ"ח ותשובת הריה"ג המפו' כמוהר"ר יעקב מאיר בי"ח [כעת ראש הרבנים ורחש"ל בירושת"ו], הנס דבספיקה שהאיר הרמב"ס בתבו' וכל הפוסק, לא חבו להני מלי, י"ל שאני ספינה שהוא על היס שאין מקום כ"כ לחשבות כאלה, ונס, הנסיעה על היס לא שכיחא כ"כ כ"ח לעתים רחוקות, משא"כ בנסיעות הרכבות הגו' והחשמליות והאויריים, נוסעים כעת בהס יום יום אף לצעות אחדות והולכים ומגיעים בשבת עלמו, לכן בנסיעתו ובהגעתו ים לחוש לכל האיסורים הגו' ובפרט כשיורד מהרכבת ללכוה פוסקים אין לו אלא ד"א, על כן מפני הטעמים האלה ובפרט דהו"ל קלת דבר התמוה לרבים, לא רציתי להחליט בדעתי להתירא, ורק יהיו דברי

אלה

חלה סניף לרבני הדור שיטפלו בזה בעיון ובהתחבטות עם החיים ועם הלורך, לקבוע לופני ההיתר בתנאים קבועים שלא יבטלו המוסדים בחיסורי שבת לחרים, ועל כנון דח י"ל מה שחמר ר' חבח בר מחל בירושלמי פ"ב דמו"ק ה"ב לילו היה מי שימנה עמי התרתי וכו', לך ורק שיהיה זה בלופן המועיל ע"י נדרים ותנאים קבועים מרחב, והלעד"ב: *)

סימן כט

נשאלתי הם לפבר לגחת י"ח בברכות וק"ש ותפלה ותקיעת שופר ומקרח מגלה וכיולא, בשמיעה מהגרמפון [פוטוגרף], וכן לענין קול בחבה ערוה והזכרת ב"ש לבעלה וכיולא, לם יש לחיסור בקול הנשמע מן הגרמפון, והלולות חלה בעלמם יש נ"ל לבלול בקול הנשמע ע"י הטיליפון לו הרדיו ממקום רחוק:

תשובה, יש ספק דזה לח דמי לקול דלוב וידעתי בהיה מדבר ע"י עלם חיה וכו' עי' רמב"ם פ"ו מה' ע"ז וסנהדרין ס"ה, וגם לח לקול היולח מבין הכרובים כפי"ם בילקוט סו"פ נשוח סילון של חם היה יולח עד בין הכרובים ומדבר עם משה ועי' פירש"י עה"ת, דהסם, הקול בח מכח הבביעה לו מכח הרוח ע"י העלם, ומלחכתו בכך ג"כ, והנה לענין עדית כתבתי להלן בתשובתי לחלק חו"מ סי' ב' בהיח מחלוקת בין הפוסקים לם מקבלין עדות על פי קול של חיש מבלי שיראהו חיתי ט"ש, ואמנם זה לח שייך לנדוננו, דהתם להוליח ממון לו לחייב מיתה ויולח עפ"י טביעות עינח דקלח י"ל דלח מהני, חבל כלן, לגחת י"ח מלות התלויות בקול ושמיעה, כיון דשומע כעונה, מה לי הקורח בעלמו בפניו, מה לי קולי הנשמע בגרמפון לו בטיליפון וברדיו, לח לילח שמיעה מעלית, ועדיפח מינה חמרי' בסוכה נ"ח בבייבב"ם שהיתה בחלבסנדריח שחון הכנסת היה מניח בסודרין לעטות הקהל לפנן, הרי דלפי' לח בטעו קולו, עפ"י רמז בלבד עטו לפנן ויולחו י"ח ועי' שם בתוס' וטוב"י ולחרונים לו"ח סי' קכ"ד בזה, דלף לחילוקים שנלמרו שם, י"ל דהח דידן עדיפח דעכ"פ הוח שומע:

ואמנם לכהידוק נרלה דיש חילוק בזה בין הגרמפון, ובין הטיליפון והרדיו, דבטיליפון והדיו לגה"ל דמהני, מפני דקול החיב הקורח בעלמו נשמע לפנן השומע, הגם שהוח רחוק הרבה ותמונתו לינם רואים זולתי קולו, לח לילפת, חבל הקול הנקלט בגרמפון, כבר פסק כח החים, והוח רק חקוי ותמונה מהקול ומעשה קוף בעלמח הוח, והוי כדהיח דלמרינן בב"מ לין מבניחין בבת קול בלפירים התים' בסנהדרין י"ח וכן פי' בערוך בהיח בח הקול הנשמע מן הכתלים במקומות רחבים ונבוהים, והוח הנקרח ביחזקלל ז' הד הריס, שהוח נקלט ויולח מכח הבבת ותוזק הקול של המדבר, יהפי"ה לח מבניחין בי"ה, והגם דזהי לפסוק דין על פיו לי לעדית, הנה לענין לין מבניחין מורה דלח מהני מידי,

ועוד

---

*) כדאי להעיר בזה מה שנתקשיתי בדברי תבי' רמב"ם יחב"ם ורס"ו הגי"ל דתחומין תלי ברה"ר דמקום שלין לוסיר לטלטל ברה"ר, לין ליסור תחומין, כנ"ל, דהרי כיו"ב קי"ל דמתוך שהיתה הולחה לעורך הותרה שלח לעורך ולפי"ה יש בו ליסור תחומין, ובפרט לפי מ"ש החב"ם סי' קמ"ט דתחומין כיו"ט נפק"ל נמי מלל יש לים ממקומו, ולפ"ב כיון דמהני קרל נפק"ל ליסור הילחה שהותרה כיו"ט, יותרי נם תחומין, וכעת לריך להתיבב בדבר:

יז. רכבת חשמלית המופעלת על־ידי מנוע חשמלי על־ידי גויים, אסור לנסוע בה בשבת, אף אם הנהג נכרי, ורוב הנוסעים נכרים, מכמה טעמים, ואף אם הרכבת עוצרת בלאו הכי בכל תחנה כדרכה מידי יום. ואין הבדל בזה בין נסיעה מעיר לעיר, שיש בזה איסור תחומין. [דאף שקרקע הרכבת למעלה מעשרה טפחים, מכל מקום מאחר והגלגלים עומדים על הקרקע חשיב כארעא סמיכתא]. **ובין נסיעה בתוך העיר. שאף על־פי שי״ל שאין בזה משום הגברת זרם בתוספת הנוסע היהודי, מכל מקום יש לאסור משום זילותא דשבת, ומשום טלטול המעות או הכרטיס לתשלום דמי הנסיעה, ועוד כמה טעמים. ויש לאסור בזה אף אם אין הנוסע יורד ממנה עד מוצאי שבת.** יז)

נוסעים על פסי הרכבת ע״ג קרקע חשיב כהולך ע״ג קרקע. וכמ״ש כיו״ב הרדב״ז ח״א (סי׳ פא) באיסור רכיבה על הגמל, שמכיון שרגלי הגמל המוליכו הם בתוך עשרה, פשיטא דחשיב מהלך בתוך עשרה. (וזאת מלבד שאף למעלה הוא רחב ארבעה). והרהמ״ח המהר״ץ חיות הסכים עמו לאסור משום איסור תחומין, ובפרט שבשעה קלה הרכבת יוצאת מחוץ לי״ב מיל, והו״ל איסור תחומין דאורייתא. וסיים במנחת קנאות (דף יא.): סוף דבר חתרתי למצוא צד היתר ולא מצאתי לשום דעה להתיר, והדין עם כת״ר לאסור בכל אופן. ובאה לידי פתקא כת״י מהגאון ר׳ יצחק חזן בן הגאון בעל חקרי לב מירושלים ת״ו, וראיתי לו שאסר ג״כ לנסוע במרכבה שהולכת ע״י הקיטור מטעם איסור תחומין, ועוד. ע״ש.

גם הגאון רבי משה פארדו ראב״ד בירושלים בשו״ת שמו משה (חאו״ח סי׳ ו) האריך למעניתו בזה, והעלה בסוף דבריו לאסור משום איסור תחומין, ומלבד זה הרי יצטרך לשלם עבור נסיעתו בממון, או בתעודה שצריך להראותה לכרטיסן, ומי יוכל להנצל מלעבור על איסור הוצאה בשבת. ע״ש. וכן העלה לאסור בשו״ת קרית חנה דוד ח״א (חאו״ח סי׳ לז). ע״ש.

וכן העלה גם הראש״ל רבי יעקב מאיר בתשובה שהובאה בשו״ת עולת איש (חאו״ח סי׳ ז). והביא גם הטעם שכתב שמו משה לאסור מצד התשלום. ע״ש. והרהמ״ח הראש״ל ישא ברכה הסכים ג״כ לאסור, והביא שהגאון בעל שואל ומשיב בספר דברי שאול (סי׳ ג), נשאל אודות נסיעה במסילת הברזל (הרכבת), ואסר, שא״כ לא ישבות המסחר גם בשבת, ויבאו להתיר מלאכות שבת, שעבירה גוררת עבירה, ובפרט בדור הפרוץ הזה, וסיים, באופן שכל לגבי דידי אמינא בפה מלא בפשיטות שאסור לנסוע ברכבת הנהוגה ע״י קיטור הנוסעת בשבת וכו׳. ע״ש.

גם בשו״ת מים חיים משאש (ח״א סי׳ קל) העלה לאסור משום איסור תחומין, שאפילו אם הנוסע יושב בגובה יותר מעשרה טפחים מן הארץ, כיון שהאופנים והגלגלים נוסעים על הארץ כארעא סמיכתא דמי. ולכן אפילו אם לא יצטרך לשלם או להראות הכרטיס, אסורה הנסיעה ברכבת מצד איסור תחומין. והוסיף, שהשד״ר הרה״ג נסים דנון הראהו שיצא ספר חדש בארצות הברית, שהאריך בענין הנסיעה ברכבת בשבת והעלה לאסור משום איסור תחומין. ע״ש.

אם מותר לנסוע ברכבת חשמלית הנוסעת בשבת בלאו הכי

יז) בשו״ת יהודה יעלה אסאד (חלק או״ח סימן נח) לענין נסיעה באניה בשבת, כתב, שמכיון שלפי

כובד המשא של האניה צריך להוסיף ולהגביר כח האש שלה בתוספת דלק, לכן אפילו אם רוב הנוסעים גוים, הרי הוא מרבה בשביל הישראל ואסור. ע"ש. וכן כתב בשו"ת שואל ומשיב מהדורא חמישאה (סימן ג'). ע"ש. ובשו"ת בית יצחק חלק ב' מיורה דעה (סימן לא במפתחות), הובאו דבריו בספר שערים המצויינים בהלכה חלק ב' (עמ' לג), כתב לאסור לנסוע בשבת בקרוניות חשמליות שהולכות ושבות בתוך העיר, על פי המבואר בש"ע (סימן שה סי"ח), שאסור לישב על קרון שהעכו"ם מנהיגו בשבת, משום שמשתמש בבהמה, וגם שלא יחתוך זמורה. וכתב המגן אברהם, שגם בדליכא חשש חתיכת זמורה אסור, וגם יש לחוש שעל ידי ריבוי המשא מוכרח מנהל העגלה להרבות כח עלעקטרי ומרבה בשבילו ואסור, כמבואר בש"ע (סימן שכה סעיף יא), וגם איכא משום עובדין דחול, כמבואר בגמרא (ביצה כה.), ובשלחן ערוך (סימן תקכב סעיף ב'), ואיכא זילותא דיום טוב ושבת, עיין בט"ז (שם סק"ד). ולפי דברי החתם סופר והשואל ומשיב לענין מסילת ברזל, תמצא שכל החששות שייכות גם בקרוניות חשמליות, וחז"ל אסרו מוקצה מפני שיבא לפנות כלים מבית לבית ומפינה לפינה, ונמצא שלא שבת. ועיין בשו"ת חתם סופר (ס"ס קנד) דיחיד שבדור אפילו הוא חסון כאלונים וכגובה ארזים גבהו ודבריו כראי מוצקים, אי אפשר לו להתיר אפילו מנהג קטן ממנהגי ישראל וכו'. ע"ש.

אולם בשו"ת הרי בשמים ח"ב (ס"ס קפט) כתב, שאין בזה אלא איסור תחומין, ומה שמבערים האש של הקיטור, הרי אינו נעשה בשביל ישראל, שרוב הנוסעים גוים, ועוד שהרכבות נוסעות מדי יום ביומו בזמנים קבועים, ולא ישנו את תפקידם. ע"ש.

ובאמת, שגם אם הגויים אנשי הספינה יוסיפו דלק למכונות, הרי אין במעשה הגוים אלא משום שבות, וגם מעשה שבת אינם אסורים מן התורה, דקיימא לן היא קדש ואין מעשיה קודש (כתובות לו.), והוי ב' שבותים, ודוקא כשנעשים ב' שבותים בבת אחת, יש לאסור, אבל בזה אחר זה אין לאסור בב' שבותים.

ואמנם ידוע מה שכתב רבינו עובדיה מברטנורא (בפרק ג' דעירובין) שאף על פי שלא גזרו על איסור שבות בבין השמשות, בשני איסורי שבות יש לאסור. וכן הוא דעת רש"י שם. אך בתוספות שם חלקו על זה, וכתב בחידושי הרש"ש שם, שזהו דוקא כשנעשים ב' שבותים בבת אחת. והובא כל זה בשו"ת יחוה דעת חלק ו' (סימן טז), והעלה, דאין לאסור משום הגברת כח האש, אלא משום איסור תחומין. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת ציץ אליעזר הנ"ל, ובהערה דלהלן, ובשו"ת זבחי צדק החדשות חלק ג' (סימן יח), ובמ"ש מרן אאמו"ר שליט"א בהקדמתו שם.

וז"ל מרן אאמו"ר: שאלה: רכבת חשמלית (טרמוואי) הנוסעת אך ורק בתוך העיר, ואינה יוצאת כלל מחוץ לעיר, ורוב הנוסעים גוים, ועוצרת בכל תחנה לאסוף נוסעים ולהוריד נוסעים, האם מותר לנסוע בה בשבת לצורך מצוה, למי שהכרטיסן מכירו, ואינו דורש ממנו תשלום בשבת.

הנה הטעם שאסרנו לנסוע ברכבת הנוסעת מעיר לעיר, משום איסור תחומין, אינו שייך כאן, כי אין החשמלית נוסעת אלא דוקא בתוך העיר. אמנם בשו"ת פני יצחק חלק ה' (חאו"ח סי' א) כתב, שיש לאסור בזה משום דחיישינן לזילותא דשבת ויו"ט, דעביד בהו עובדין דחול, שכמעשהו בחול כן מעשהו בשבת, ולא אריך למעבד הכי, וכיו"ב שנינו (בשבת ס.) לא יצא האיש לא בשריון ולא בקסדה, והיינו טעמא משום דהוי כעובדין דחול. (והרע"ב שם כתב מפני שאין רגילים ללובשם אלא רק בשעת מלחמה). וכיו"ב איתא בביצה (כה:) אין יוצאים בכסא אחד האיש ואחד האשה, (שטוענים אותם בני אדם והם יושבים בקתדרא. רש"י. ושם בד"ה אלונקי פירש רש"י דה"ט משום דמחזי כדרך חול). אא"כ רבים צריכים לו. וכן פסק מרן בש"ע (סי' תקכב), דאע"ג דביו"ט אינו אסור

משום דין הוצאה, אסור משום עובדין דחול, והביא כן מרן הב"י שם בשם הירושלמי. ע"ש. וכדבריו כתב בשו"ת בית יצחק (ח"ב מיו"ד סי' לא) במפתחות. והביא הראיה מההיא דביצה (כה:), שאין יוצאים בכסא. ע"ש.

אולם בשו"ת זבחי צדק ח"ב (סי' כד) העלה שאין בנסיעה בחשמלית דין עובדין דחול, כיון שהוא יושב ונח בחדר ואינו עושה שום דבר בגופו, לא הוי עובדין דחול. וכדמוכח מדברי רשב"ם שרצה להתיר נסיעה בקרון, ולא חזר בו אלא משום שמא ירד מן הקרון חוץ לתחום, ואף התוס' לא חלקו עליו משום עובדין דחול, אלא משום משתמש בבעלי חיים, וכן הרא"ש כתב כלשון התוס', אלמא דס"ל שאין כאן איסור משום עובדין דחול. וכן מוכח בספר התרומה ומהר"י קולון. וכ"ד הב"י (סי' שה). ושכן מוכח בתשו' חת"ס (ח"ו סי' צז). וסיים, "העולה מזה, שעיקר הדין אין בזה עובדין דחול ויכול לנסוע בעגלת הקיטור בשבת בתוך התחום". עכת"ד.

ויש לו סיוע מדברי הרמב"ם בתשובה (מהדורת פריימן, סימן סד), בהא (שבת קלח.) דאמר אביי דהא דאין תולין את המשמרת בשבת, היינו מדרבנן, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול (דלא שבקינן ליה למתלי למעבד עובדא דחול). וכתב הרמב"ם בתשו' שם, ודבר ברור הוא שלא אסרו משום עובדין דחול, אלא דברים שאפשר שירגילו ויבאו למלאכה, וכן בתליית המשמרת שמא יבא לשמר, אבל תליית כוז ומצנפת מותר. ולא חיישינן למידי. דאל"כ נימא שלא יאכל אדם כדרך שהוא אוכל בחול, ולא יסב כדרך שהוא מיסב בחול? אלא ודאי כמו שאמרנו. ע"ש.

וכן יש ללמוד מדברי הנודע ביהודה קמא (חאו"ח סימן יא), שלדעת הרי"ף והרמב"ם שלא הביאו הא דאין יוצאים בכסא, לענין שבת, היינו משום דס"ל שבעיר שאין בה עירוב בלא"ה אסור משום הוצאה. ובעיר שיש לה עירוב מותר אפילו היכא דאין רבים צריכים לו, ולא חיישינן משום עובדין דחול. וכ"כ עוד הנודע ביהודה (מה"ת סי' כח), שאם יש עירוב בעיר ליכא זילותא באדם שיוצא עם המקל שבידו אפילו הוא עץ פשוט, דלא שייך בו תכשיט. ע"ש.

גם בתשובה מאהבה ח"ב (דף לה ע"ד) כתב, מצאתי בראש ספר מעשה רוקח בשם גאונים קדמונים, דהא דאין יוצאים בכסא, תיבת יוצאים חוזרת על הנושאים דהיינו שהם יהודים, אבל אם הנושאים נכרים יש להקל, שהרי היושב על הכסא אינו עושה כלום. וציין לדברי הנוב"י הנ"ל. ע"ש. [ובמחזיק ברכה (סי' תקכב סק"ב) הביא מ"ש במור וקציעה להתיר לצאת בכסא ע"י גוי, והמחב"ר חלק עליו, והביא שכ"כ הרב ים ישכר. ע"ש. ודו"ק].

וכל שכן בחשמלית שנוסעת בדרך מעצמה באופן אוטומט ע"י חשמל, דשפיר דמי.

וכן ראיתי בשו"ת רב פעלים ח"א (סי' כה) שדן לענין נסיעה בקרון הנקרא גארי בשבת ויו"ט, בעיר שיש בה עירוב, והביא מ"ש בשו"ת נודע ביהודה הנ"ל, דליכא בזה משום עובדין דחול, והוסיף עוד שגם השואל ומשיב (תנינא ח"ג סי' עד) כתב ע"ד הנוב"י, דשפיר דייק. ושטעם הגאונים הנ"ל הוא פשוט, שכל שיש עירוב בעיר הו"ל כל העיר כרשות היחיד, וליכא שום זלזול ועובדין דחול במה שמוציאים בכסא את האדם ברחובות העיר. וכ"כ המחזיק ברכה (סי' תקכב), בשם הרשב"א בספר עבודת הקודש, שדין זה הוא דוקא ברה"ר, וכן מוכח מדברי מהרש"ל שבמקום שיש עירוב מותר, ומ"ש הרדב"ז ח"ה (ב' אלפים קסג), להחמיר בשבת אף בחצר המעורבת משום עובדין דחול, לא ראה דברי הרשב"א שמפרש דין זה דוקא לרה"ר, ואילו ראהו בודאי שהיה חוזר בו. ולכן מותר לרכוב ולנסוע בקרון הזה שנקרא גארי בעיר שיש בה עירוב, דליכא זלזול משום עובדין דחול. ע"כ.

גם הגאון ר' יעקב מאיר בתשובה שהובאה בשו"ת פני יצחק ח"ה (סי' ב) הוכיח במישור שלפי דעת הרי"ף והרמב"ם הא דאין

יוצאין בכסא אינו אלא משום איסור הוצאה. ולכן השמיטו דין זה מהל׳ שבת, ובעיר המעורבת מוכח דס״ל להתיר לכל אדם להוציא בכסא, אלמא דלא חיישינן משום עובדין דחול. וכ״ד הב״י, ועוד פוסקים, ומכללם הנודע ביהודה, ואין מי שאוסר משום עובדין דחול אלא הטור והרדב״ז, ולא שבקינן סברת כל הני רבוותא שדעתם להתיר. וכבר כתב החיד״א שאילו ראה הרדב״ז דברי הרשב״א היה חוזר בו. מכ״ש דבנ״ד הגוים הם המובילים את החשמלית ורוב הנוסעים גוים, דליכא למיחש למידי.

והנה בשו״ת תעלומות לב ח״ג (דף צז ע״ד) נשאל בזה, וכתב, שאע״פ שהרכבת הזאת (טרמוואי) הולכת בכח החשמל רק בתוך העיר, והנוסעים רובם גוים, מ״מ הרי העולה אליה חייב לשלם בכסף מזומן או בכרטיסיה, ונמצא מוציא מרשות לרשות. וכן הביאו הפני יצחק ח״ה (בהשמטות דף קפג ע״ג). ע״ש. והדבר ברור שאם יצטרך בודאי להוציא בשבת או מעות או כרטיסיה בעיר שאין בה עירוב, יש לאסור משום מלאכת הוצאה, אבל אנו דנים במי שהכרטיסן יודעו ומכירו ונותן לו להכנס לחשמלית באין אומר ואין דברים, ביודעו כי אחרי השבת ישלם במיטבא. ועל זה אנו דנים אם בעיקר הנסיעה בחשמלית יש איסור עובדין דחול, אם לאו. ולפי מה שהבאנו מהגאון זבחי צדק שהוכיח במישור דליכא בהכי משום עובדין דחול, וכיו״ב ס״ל להגאון רב פעלים. וכן העלה הגאון הראש״ל ר׳ יעקב מאיר. א״כ בחשמלית שאינה נוסעת מחוץ לעיר וליכא משום איסור תחומין, אין להחמיר.

וכ״כ בשו״ת משה האיש (דף קעח:) בשם מהר״י ענתבי בכת״י, שפלפל בדין זה, והעלה שמותר לנסוע בחשמלית אשר היא נוסעת בתוך התחום בלבד. ע״ש. וזה כדברי הזבחי צדק הנ״ל.

גם בשו״ת ים הגדול (סי׳ כח אות ד) דן אודות נסיעה בחשמלית, שאינה נוסעת אלא בתוך העיר, שלכאורה היה מקום להתיר בשופי, וכמה רבנים מארצות הברית כתבו במאמריהם בשנת תרל״ח, להתיר, וכן רבני צרפת בזמנינו נמנו וגמרו להתירם לגמרי, אלא שהפני יצחק אסר מטעם עובדין דחול, ומשום איסור הוצאה. עכ״ד. וכבר אמרנו שהטעם של עובדין דחול, דחוהו האחרונים עפ״ד הרי״ף והרמב״ם הנ״ל.

וכן העלה הרה״ג מהר״י מסלתון בשו״ת וזאת ליהודה (סי׳ יב ד״ה והרב), וכתב ע״ד הפני יצחק הנ״ל, שבמחכ״ת יש להשיב על דבריו, שלענין דינא יש לצדד להתיר, כמו שהעלה הראש״ל הגאון ר׳ יעקב מאיר. וכן מפורש בדברי הרב זבחי צדק. ע״ש.

איברא שעדיין יש לנו לדון במ״ש בשו״ת יהודה יעלה אסאד (חאו״ח סי׳ נח), שיש לאסור לנסוע בקרונות שהולכים ע״י האש, שאע״פ שעושים בשביל רוב הנוסעים שהם גוים, מכל מקום בנסיעת הישראל צריך להרבות ולהגביר כח האש, ולא שייך כאן נר לאחד נר למאה, וכיון שהישראל נהנה ממלאכת הגוי בשבת אסור. ע״ש. וכ״כ בשו״ת בית יצחק (ח״ב מיו״ד דף קנח.), ובשו״ת שואל ומשיב חמישאה (סי׳ ג דף ג:).

אולם בשו״ת ים הגדול (סי׳ כח עמוד סג ד״ה ומה), כתב ע״ד מהר״י אסאד, ובמחכ״ת הפריז הרב על המדה להחמיר בזה, כי נראה שדוקא באוטובוס שהנסיעה תלויה במדת הנוסעים, יש לחוש כן, אבל בחשמלית שזמן נסיעתה קבוע בדיוק, אין לחוש שמא יגביר כח החשמל, כי כח המוביל הוא די והותר לכל הנוסעים, ומה יתן ומה יוסיף, כשעולה עוד אחד לחשמלית. ע״ש.

וכ״כ בשו״ת דברי חזקיה ח״ב (עמוד יז), דמ״ש המהר״י אסאד שצריך להגביר כח האש, ויש כאן איסור הבערה, לי נראה שאין כל הכרח לסברתו. והרי מוכח בתשובת החת״ס והרב זבחי צדק להתיר, הילכך נראה שאין איסור, כל שהחשמלית הולכת בתוך התחום דוקא, באופן ששילם הנוסע בערב שבת ביד הכרטיסן, ואינו צריך לשלם דמי הנסיעה, שפיר דמי, ומשום עובדין דחול ליכא, כמ״ש האחרונים.

גם בשו״ת משפטי עוזיאל ח״א (חאו״ח סי׳ ט),

יח. ואמנם אם הנוסע היהודי שילם דמי הנסיעה מערב שבת, והכרטיסן יודעו ומכירו, ואין דורש ממנו מאומה, אם הוא בדרך מצוה, כגון רופא שעליו להיות בבית החולים, או שהוא מוהל ואירע מילה בזמנה בקצה העיר, באופן שהדרך רחוקה מאד, ומן הנמנע ללכת רגלי לשם, וכיוצא בזה, מן הדין מותר. ועד כמה שאפשר יעשה הדבר בצינעא. וכן הדין בתושב חוץ לארץ, המתגורר רחוק מבית הכנסת, והקשר היחיד שלו ליהדות הוא בכך שמגיע מידי שבת לבית הכנסת ברכבת כזו, שהנוהג בה הוא גוי, ורוב הנוסעים גוים, והיא עוצרת בלאו הכי בכל תחנה, ויש לחוש שאם ימנע מלבוא לביהכ"נ הדבר יביא את משפחתו לידי העלה להתיר נסיעה בחשמלית בשבת, לצורך מצוה, כשהנוסעים נכרים והנהג נכרי, בתנאי שלא יצטרך לשלם דמי הנסיעה בשבת ויו"ט, ואין בזה משום עובדין דחול, כמ"ש הרב משה האיש בשם הרב זבחי צדק. ושכן מוכח מדברי הרמ"א (סי' שה), שאסור לישב בקרון בשבת אף שנכרי מנהיגו, משום שמשתמש בבעלי חיים, וגזרינן שמא יחתוך זמורה. ע"כ. וממה שלא כתב הטעם משום עובדין דחול, מוכח דבהכי ליכא עובדין דחול. ומ"ש החת"ס ח"ו (סי' צז) שיש לאסור רכיבה בקרון מפני שגופו נע ונד, הוא נסתר מדברי הרמ"א הנ"ל, שלא אסר ישיבה בקרון משום שגופו נע ונד. וכ"ש שאין לאסור את הרכיבה בחשמלית, שהנוסע יושב במנוחה, וכאילו היה יושב בביתו. עכת"ד. והניף ידו שנית בשו"ת משפטי עוזיאל (מהדו' תנינא חאו"ח ס"ס לב), וכתב להתיר, וכתב שצדקו האומרים שאין בזה חשש משום עובדין דחול. ע"ש.

ואע"פ שבשו"ת לך שלמה (סי' ט דף יא:) אסר הנסיעה בחשמלית (טרמוואי), מטעם גזרה שמא יסע ברכבת שיוצאת מחוץ לתחום, לאו מילתא היא, שאין לנו לגזור גזרות מדעתינו כנודע. וכן ראיתי להרה"ג ר' נסים אוחנה בספר נאה משיב (סי' לה), שהעלה שמותר לנסוע בחשמלית לדבר מצוה, כגון מוהל שעליו למול מילה בזמנה בקצה העיר, והדרך רחוקה מאד, באופן שמפקיד כלי המילה מער"ש במקום המיועד למילה. וכן רופא שעליו לבקר את החולה ולתת לו תרופה למחלתו, והתרופה מוכנה שם מבעוד יום, וכן ללכת לבית החולים, או לאדם זקן וחלוש שעליו להתפלל בצבור, בבית הכנסת שהוא רחוק מביתו, וכיו"ב, באופן שאין שום חשש לאיסור הוצאה. וכבר הוכיחו מדברי הפוסקים שאין בזה משום עובדין דחול, ולא משום איסור תחומין, באופן שרוב הנוסעים גוים, וכ"ז דוקא במקום שנהגו היתר בדבר. ע"ש.

והן אמת שראיתי בשו"ת ויאמר מאיר (סי' ט), שהעלה לאסור לנסוע בחשמלית (טרמוואי), כי בעיר שאין בה עירוב שייך הטעם דעובדין דחול. והוסיף עוד שכבר נהגו שם החרדים לדבר ה', לאסור נסיעה בחשמלית, על פי הוראת רבניהם, הילכך יש למיעוט לנהוג כמותם להחמיר. ע"ש. והגאון הראש"ל בעל משפטי עוזיאל כתב בהסכמתו לספר הנ"ל, וז"ל, שאמנם בשאלה זו דנתי במשפטי עוזיאל והעלתי להקל, שאין בזה משום עובדין דחול, מ"מ אני מודה לכת"ר שהדבר פשוט שאסור להוציא כרטיס נסיעה בעיר שאין בה עירוב. גם אני מסכים לכת"ר שאין להתיר במקום שרוב העיר נהגו להחמיר. ע"ש. וכ"כ עוד במשפטי עוזיאל (תנינא חאו"ח סי' מא), והוסיף, שכל החרד לדבר ה' ודאי שמצוה שלא יסע בחשמלית בשבת ויו"ט וכו'. ע"ש.

התבוללות ח״ו, שיש להקל בדבר באופן שאינו מטלטל את הכרטיס ברשות הרבים. אולם הנכון להציע לו [אם אפשר] להשכיר דירה לשבתות בסמוך לבית הכנסת. יח)

תושב חו״ל המתגורר רחוק מביה״כ אם מותר שיגיע לביהכ״נ בשבת ברכבת הנוסעת בלא״ה

יח) כבר ביארנו בהערה הנ״ל, בענין נסיעה בשבת ברכבת, והנה ברכבת ההולכת בלאו הכי ועוצרת בכל תחנה ותחנה, אם מותר לנסוע בה כדי להשלים למנין עשרה, לתפלה ולשמוע קריאת ספר תורה, לכאורה יש מקום לדון בזה ממעשה דרבי אליעזר ששיחרר את עבדו, ועבר אעשה דלעולם בהם תעבודו, כדי להשלימו לעשרה. דמצוה דרבים שאני. ואם כן י״ל דשרי לעבור אאיסור דרבנן כדי להשלים לעשרה. או דילמא דבגזירות חז״ל החמירו טפי מאיסור שחרור עבדו דהוה ליה עשה, ואמרינן בכמה דוכתי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. ובפרט דתפלה גופיה הוי מדרבנן וכל שכן תפלה בצבור [ולשון מרן בשלחן ערוך (סימן צ׳ סעיף ט׳): ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הצבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, יכוין להתפלל בשעה שהצבור מתפללים. ע״כ. ואף שכתב בלשון ישתדל, מכל מקום סיים אלא אם כן אנוס, ולשון ישתדל דנקט לומר שאין צריך לטרוח יותר מד׳ מילין]. וגם קריאת ספר תורה בשבתות וימים טובים אינה אלא מדרבנן, וחובת צבור ואינה חובה על כל יחיד כקריאת מגילה. וכמו שהארכנו בזה בילקוט יוסף חלק ב׳ (עמוד יד), ומכל שכן אם יש מנין עשרה בלעדיו. וראה לעיל עמוד שיד. ועיין בשו״ת חתם סופר חלק ו׳ (סימן צז) שהאריך בענין איסור נסיעה במסילת הברזל, והביא דברי הרמב״ן (בפרשת אמור), שאם אינו שובת ומתנהג כחול, עובר אעשה דשבתון. ע״ש. גם בשו״ת חות יאיר (סימן קטו) כתב לדון אם מותר ללכת בשבת בספינה ההולכת בלאו הכי, כדי שלא לבטל מנין וקריאת התורה בצבור בשבת, והעלה, שאין להקל בשום ענין להתיר שום גזרה דרבנן בעסק מצוה ללמוד ממקום אחר ולדמות מילתא למילתא, ובכה״ג ארז״ל והאחרונים בשבותין ובנדרים שהתירו חכמים, ואפילו בביטול מצוה דרבים ובר״ה לא נראה לי להתיר ליחיד לבא בספינה להשלים מנין ולתקוע ולהתפלל ברבים, אף על פי שיש כאן ביטול כמה מצות, דאין לנו מאזני צדק בזה, אף כי ארז״ל בהדיא שופר של ראש השנה אין מעבירין וכו׳, ואמרו מפני דיום טוב עשה ולא תעשה, ואף על פי דשם התירו לומר לגוי, יש לחלק בספינה ההולכת בשבילו, וראיה מיושב בקרון סופג את הארבעים. וגם יש לדון בנידון דידן משום חשש הגברת הזרם, דנחלקו בזה האחרונים, וראה בהערה הנ״ל, ובשו״ת יחוה דעת חלק ו׳ (סימן ט״ז). ועיין בשו״ת בית יצחק הנזכר בהערה הנ״ל. ולכן אם שואל על זה, אין להתיר לו הדבר בפירוש בשום אופן, [ואין צריך לומר היכא שמשלם לנהג, או שנותן לנכרי שינקב את הכרטיס], ורק היכא שיש לחוש שאם יאמרו לו שהדבר אסור, וימנעו ממנו לבא ברכבת לבית הכנסת בשבת, יבא לידי התבוללות הוא או משפחתו ח״ו, יש להעלים ממנו עין, אך לא להתיר לו. והכל לפי ראות עיני המורה הוראה, וכן השיב לי מרן אאמו״ר שליט״א. [וראה עוד בשו״ת ישכיל עבדי חלק ג׳ סימנים יב־יג, ובשו״ת ציץ אליעזר הנ״ל].

שאין להתיר איסור קל כדי שלא יעברו על איסור חמור

ודע, כי אין להתיר לחבירו שום איסור אפילו הקל ביותר, כדי שלא יעבור על איסור חמור יותר, וכמ״ש בספר העקדה (פר׳ וירא שער כ) וז״ל, כמה פעמים נתחבטתי אודות הנשים הקדשות שהיה איסורן רופף ביד שופטי ישראל שבדורינו, ולא עוד אלא שבקצת קהלות מספיקין

אין צדין פרק שלישי ביצה כח.

מתני' ר' יהודה אומר שוקל אדם בשר. טעם המוכר בשר במשקל מע"פ שמסור לשקול ליטרא דהיינו מעשה מול מותר הוא לשקול כנגד הכלי וכנגד הקופין שכן גדול שקולבין בו בשר לתיכת שנוי ולא הוי מעשה למול: אין משגיחין. לין מעיינין: **גמ'** מאי בכף עיקר. מלי למימר הא כל עיקר ניימא ומכמיש לוסקין: **אפי'** לשמרו מן העכברים. לין נותנין לותו במחזיק הטלויין ביתר גיטה: והוא דתליא בתריטא. מלי למימר הא כל עיקר ניימא ומכמיש לוסקין: **אפי'** לשמרו מן העכברים. לין נותנין לותו במחזיק הטלויין ביתר גיטה: **אפור** לשקול בשר ביד. לשמוט לליטרא בידו לשמוט לשקול בשר ביד. לשמוט לליטרא בידו לשמוט לשקול בשר ביד. נקב לשמוט בו: **ובידא שרי.** לנקוב בשמצעו שרי ללשלו דרך חול הוא לשל בשכן דרך חול הוא כשמוכר בשר עושה בו בית יד ונותנו לנקוב לביתו וכ"ע נרין לשנות לעשות היכר שלין משקל וממכר מותר בו: **סימן בבשר.** שלא יחליפנו הנשמו: **אתא קרנתא.** כשהיה משלח הבשר לביתו כזה היה רגיל לעשות כל תחילה שלא קרנות* וכבר היו מכירין שבשי ביתו זהו היה סימן שלו: **ר' חייא** ורבי שמעון ברבי. כשהיו חולקין בשר ביניהם היו שוקלין חותה שנה בנגד שנה ביו"ט: **בנגד בלי אין.** לשמול ללו הכי חורמיס שלא שנה בנגד שנה כך דרך כל השולקין: **הואיל** ותנן בבכורות בותיה. לשקול לשקול ולמכור בכור בעל מום שמטו כהן לליטרא שלא לעשות מעשה חול בקדשים לשזון הוא וקתני למשה בנגד שנה ויודע כמה משקל לשמוטה ושוקל בנגדה חותר שלמא שלו עובדא לחול חשיב ליה: **דתנן פטולי המוקדשין הנאתן להקדש ושוקלין מנה בנגד מנה** שיעת דתני נקט וריעת הכי שיעת כל פטולי המוקדשין שנכרכים בחטאין ואשמות וחטאת העוף שנכרכים בשלמים והעומד לשחוט בשבועת הבצורין ובכור ומעשר בהמה שנהרגין לבעלים אחר שנשחטו ונתנו חלבו וקטרתו לכהן ובשר לבעלים: **ליקח בשר** ושוקלין מנה בנגד מנה. כשמוכרו בחוך הבית שלמא כי הלי גווזת שלו משקל הוי: **לא היא.** שלא שבירת לשו לרבנן בכבורות כר' יהושע בי"ט ור' יהושע ס"ל בכבור לשרי: **ע"כ לא קאמרי רבנן התם אלא עביד מעשה דחול.** להתם מכירה היא וחין לך לשקול בשר הנמכר בחנה בנגד חנה: **אבל הבא.** גבי רבי חייא ור"ש ברבי קא עבדי עובדין לחול להא חלוקה היא וכן לך לכל החולקין ולא שבירת להו לרבנן בכבורות כר' יהושע: ומי קפדי אהדדי. ר' חייא ור"ש ברבי לחלוק בשר בחשלין ולא חוחלין זה לזה וחולקין זה חשל זה חשום חבה: **דהנהו שב בניתא.** שבשה לגיס שבשו לרבי ובחנה לרבי חייא חוחלין בחנה: **ולא קפיד רבי שמעון ברבי.** לומר חשל לחי יותר חחנו: **אי ר' חייא ור' ישמעאל בר' יוסי.** היו חולכין שהלין שהן היו רגילין לילה זה עם זה לי ר"ש ברבי ובר קפרא: **מתני' אין משחיזין.** חגויזי"ר בעט"ז: **אבל משיאה על גבי חברתה.** לחחני לחי: **גמ' משחות של אבן.** לחחנה לית שפיר לחחז כחחנו חחול: **מכלל דבשל עץ** בו'. גחנה לה לייך חלחוקי לר יהודה חיכוה לשל חבן נלחדה חכלל לשל עץ לף לחדה לר הוא לשל חבן לחי לרי חלוחתה לשל עץ: **איבא דמתני לה.** להם לרב יהודה: **אסיפא.** לחלחיה לרב הוא: **איבא דמתני לה.** להם לרב יהודה לחחני' לחי לרב הוא: **להחדדה.** הוי חקון: **להעביר שנונית.** חינו חלא כהלחה בעלחת: **מתיר אף מכשירי אוכל נפש.** וטעחת חשוט לדרים יעשה לכם לכל לרכיכם: **דרשינן משמך.** נדרוש חשמך:

מעבר

מתני' ר' יהודה אומר שוקל אדם בשר בשר כנגד הכלי או כנגד הקופין וחכ"א אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר: **גמ'** מאי כל עיקר אמר רב יהודה אמר שמואל אפי' לשמרו מן העכברים אמר רב אידי בר אבין והוא דתליא בתריטא ואמר רב יהודה אמר שמואל טבה אומן אסור לשקול בשר ביד ואמר רב יהודה אמר שמואל טבה אומן אסור לשקול בשר במים ואמר רב חייא בר אשי אסור לעשות בית יד בבשר אמר רבינא ובידא שרי אמר רב הונא מותר לעשות סימן בבשר כי הא דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנתא ר' חייא ור"ש ברבי שוקלין מנה כנגד מנה ביום טוב כמאן לא כרבי יהודה ולא כרבנן אי כר' יהודה האמר שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופין כנגד הכלי אין כנגד מידי אחרינא לא אי כרבנן הא אמרי אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר אינהו דעבוד כר' יהושע דתניא ר' יהושע אומר שוקלין מנה כנגד מנה ביום טוב אמר רב יוסף הלכה כר' יהושע הואיל ותנן בבכורות כותיה דתנן פטולי המוקדשין הנאתן להקדש ושוקלין מנה בנגד מנה ביום טוב א"ל אביי ודלמא לא היא עד כאן לא קאמר ר' יהושע הכא אלא דליכא בזון קדשים אבל התם דאיכא בזון קדשים לא אי נמי עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא משום דלא מחזי כעובדין דחול אבל הכא דמחזי כעובדין דחול לא למימרא דקפדי אהדדי והא הנהו שב בניתא דאתו לבי רבי ואשתכח חמש מנייהו בי ר' חייא ולא קפיד ר"ש ברבי אמר רב פפא שדי גברא ביניייהו אי ר' חייא ור' ישמעאל בר' יוסי אי ר"ש ברבי ובר קפרא: **מתני'** אין משחיזין את הסכין ביום טוב אבל משיאה על גבי חברתה: **גמ'** אמר רב הונא לא שנו אלא במשחזת של אבן אבל במשחזת של עץ מותר אמר רב יהודה אמר שמואל הא דאמרת של אבן אסור לא אמרן אלא לחדדה אבל להעביר שמנוניתה מותר מכלל דבשל עץ אפילו לחדדה נמי מותר איכא דמתני לה אסיפא בשל עץ מותר אמר רב יהודה אמר שמואל הא דאמרת בשל עץ מותר לא אמרן אלא להעביר שמנוניתה אבל לחדדה אסור מכלל דבשל אבן אפילו להעביר שמנוניתה אסור איכא דמתני לה אמתניתין אין משחיזין את הסכין ביו"ט אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא לחדדה אבל להעביר שמנוניתה מותר מכלל דע"ג חברתה אפילו לחדדה נמי מותר ואיכא דמתני לה אסיפא אבל משיאה על גבי חברתה אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא להעביר שמנוניתה אבל לחדדה אסור מכלל דבמשחזת אפילו להעביר שמנוניתה אסור מאן תנא דבמשחזת אסור אמר רב חסדא דלא כר' יהודה דתניא אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ר' יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש אמר ליה רבא לרב חסדא דרשינן משמך הלכה כרבי יהודה אינהו דעבוד כר' יהושע דתניא ר' יהושע אומר שוקלין מנה כנגד מנה ביו"ט. ואמר רב יוסף הלכתא כר' יהושע הואיל ותנן בבכורות כותיה דתנן פטולי המוקדשין הנאתן להקדש ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור. ודחה אביי ואמר ודילמא לא אמר ר' יהושע דשוקלין מנה כנגד מנה אלא ביו"ט אבל בבכור דאיכא בזון קדשים אפילו מנה כנגד מנה אסור אי נמי עד כאן לא שרו רבנן מנה כנגד מנה בבכור אלא משום דלא עביד עובדין דחולין בשוקלין בליטרא ובבכור התירו מנה כנגד מנה אבל ביו"ט דשקיל במאזנים כעובדא דחול אסרי ונדחת דוקיא דרב יוסף: **מתני'** אין משחיזין את הסכין כו' ואסיקנא אבל משיאה ע"ג חברתה אמר שמואל ל"ש אלא להעביר שמנוניתה אבל לחדדה אסור והשחזה עצמה אפילו להעביר שמנוניתה אסור. **מאן תנא** אין משחיזין דלא כר' יהודה דתניא אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד הא כל דבר שאינו אוכל נפש שבת ויו"ט שוין ר' יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש א"ל רבא לרב חסדא דרשינן משמך הלכה כרבי יהודה א"ל יהא רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי: **ירושלמי** רבי מנא ורבי יוסי בר בון אתפלגון חד אמר מיפות בהמה ביו"ט שרי מיחבוט רבי חייא ור' שמעון חד אסר וחד שרי. תני רשבג"א אף מפייס אדם את עצמו בליטרא לידע מה הגיע לו כהדא דרשב"ג. תני הטבח לא יהא שוקל בידו ומיחי שידו כליטרא היא אבל חותך בסכין ונותן לזה ולזה. תני אין מרגילין ביו"ט ולא

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [לקמן כט.], ג) כ"מ כג: מולין לה:, ג) כבוכות לג., ד) לקמן לו: מגילה ז: שבת פ: קכד. לקו: [תוספ' מגילה פ"ב], ה) ע"ז תוס' לעיל כב. ד"ה ההיא, ו) [יומות פ. כתוספ' סה.], ז) דברים יב טו, ח) במדבר יח יג, ט) בכורות לא:, י) שם, כ) לקמן עמוד ב.

הגהות הב"ח

(ג) גמ' דתנן אין בין יוס טוב לשבת:

ליקוטי רש"י

כנגד הכלי וכו'. אין שומלין הקופין. קופין. [לקמן כט.]. קופין. סתם קופין הוא שכן של קנים דומה לקדלדומות שלנו שתין כלי שומן ויש שעושין בו שי לתתין ושכלי דומה קלת לקדלדום שלנו [לקמן לא.]. שכן גדול הוא וזונן אין לשתוטה שלא בשר לשתוטו ולשכירא עלמות [פסחים ע.]. **כי הא דרבה.** כשהיו שולת בשר לשתוטו [ביצה לט.]. **אתלת קרנתא.** [ב"מ כג.]. **אתלת קרנתא.** לכל שתיכה ג' קרנות ושתוט סימן שלא בשר לשתוטו ישלקין מנה בנגד מנה בבכור. שתם יש לו שתיכה בשר שולן לשתוטו יכול שנשקלה בליטרא ישקול בשר בשר כנגדה [בכורות לא.]. **אין בין יו"ט לשבת.** להיות שותר לכתחלה ביו"ט מה שתטור בשבת אבל לענין שיעור יש הרבה שזה בשקילה וכלכת וזה בלחו גדילת [מגילה ז:].

הגהות וציונים

ב) תיבת "טבה" ליתא בכת"י, ובריי"ף ורא"ש ליתא תיבות "טבה אומן": (חשך שלמה): ג) בכת"י **אמר**: ג) בדפו"י **בניתא**: ד) וכך הד"י ליתא במשנה ולכן שפיר גרסינן דתניא] (גליון): ה) בכת"י נוסף **ונשקלין** בליטרא: ו) בכת"י נוסף **בהמה**: ז) ד"ה להחדדה וד"ה להעביר שמנוניות צ"ל לפני ד"ה מכלל:

לעזי רש"י

אגוייז"ר. פירוש להסתיו, למדל (עיין ערך משתו):

עין משפט נר מצוה

ל) א ב ג ד ה מיי' פ"ד מהלכות יו"ט הלכה כ סמג לאוין עה טוש"ע ת"ח סימן תק סעיף ג: לא ז ח מיי' פ"ג סה הלכה ו טוש"ע ת"ח סעיף ג: לב מיי' פ"ח מהלכות תיקודי מזבח הי"ב: לג י מיי' פ"ח מהלכות בכורות הלכה יח סמג לאוין עמ טוש"ע י"ד סימן שו סעיף ו: לד ב מיי' פ"ד מהל' יו"ט הלכה ט סמג לאוין עה טוש"ע ת"ח סימן תקט סעיף ג:

רבינו חננאל

דמים אלא אומר לו הריני למחצה או לשליש או לרביע: [מתני'] וחכ"א אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר. אמר שמואל אפילו לשומרו מן העכברים אל יתנהו בכף מאזנים והוא דתליא בתריטה שנראה כשוקל בשר. **אמר רב יהודה אמר שמואל טבח אומן אסור לשקול בשר ביד.** דנראה כאלו במאזנים הוא שוקל כיון דמשער בידיו כמה שיש בו והוא אומן בזה ודאי מכוון המשקל וכמאזנים חשוב: **ירושלמי** תני הטבח לא יהא שוקל בידו וניחי שידו כליטרא אלא חותך בידו בסכין ונותן לזה ולזה וכן [השוקל] [אסור לשקול] במים. **אמר רב אסור לעשות בית יד בבשר.** פי' עושין לו מקום כדי שיהיה תולה אותו באותו המקום וכשרוצה לחתוך ממנו אותו באותו המקום והוא נקרא בית יד שנראה כעושה כלי ביו"ט והני מילי בסכין אבל ביד שרי אמר רב הונא מותר לעשות סימן בבשר כרב הונא דהוה מחתך ליה אתלת קרנתא. **רבי חייא ורבי שמעון ב"ר היו שוקלין מנה כנגד מנה ביו"ט.** כשחולקין הבשר ביניהן למימרא דקפדי אהדדי שלא יטול אחד מהן יותר מחברו והא מותרתן הוו להדדי דהא קנו שבע בוניתא ואשתכח בי ר' חייא חמשה מיניייהו ולא קפיד ר' שמעון בר' ופרקינן ר' שמעון ור' חייא מותרי להדדי והני או ר' חייא ור' ישמעאל בר"י או ר"ש ברבי ובר קפרא. **והא דשקלי מנה כנגד מנה כמאן לא כר' יהודה** ולא כרבנן דמתניתין כר' ואמרינן אינהו דעבוד כר' יהושע דתניא ר' יהושע אומר שוקלין מנה כנגד מנה ביו"ט. **ואמר רב יוסף הלכתא כר' יהושע** הואיל ותנן בבכורות כוותיה דתנן פטולי המוקדשין הנאתן להקדש ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור. **ודחה אביי ואמר ודילמא לא אמר** ר' יהושע דשוקלין מנה כנגד מנה אלא ביו"ט אבל בבכור דאיכא בזון קדשים אפילו מנה כנגד מנה אסור אי נמי עד כאן לא שרו רבנן מנה כנגד

רבי אליעזר אומר תולין את המשמרת ביו"ט
ונותנין לתלויה בשבת וחכ"א אין תולין
את המשמרת ביו"ט ואין נותנין לתלויה בשבת אבל נותנין לתלויה ביו"ט:

נמ הוי ומדרבנן הוא למיתסר:
מתני

אלא אמר אביי מדרבנן. קסבר לה חכמים דמגיזין דלמ שבקינן ליה למיליה למיעבד עובדא דחול: **מגזיז**. מלקיט: **מומרי מפנייפא**. כללות של בריות: מומר קצר כלומר כללות שמלת בבריות כגון לבדה ובמשמרת לבדה וכלילה לבדה וכלשה וכלשה נלין לבדה ומגולגן כולן הפסורין לכל לחמורין כחומר לחד והמוקרים לכחמילה כחומר לחד: **הגוד**. הוא עור של

[נקמן קמ.]

אלא אמר אביי ****מדרבנן** היא שלא יעשה כדרך שהוא עושה **בחול** מנקיט אביי חומרי

יום טוב שני יתעסקו בו ישראל. ובגילה (ד' ו.) מפקינן כתר הן מילתא דאמר רבינא המילה לחיכא מכרי מיעסק ולא יתעסקו בו יבמהל הן יהו עליהם מכרי לעשות מלאכה ביו"ט כין שרוחין שעושין בשביל מת ומעשה היה והוליכו מת מוך למחוז ביו"ט ולא ידענא אי מלפניה אי מלאחריה ואתו לקמיה דרבי יוחנן ואמר להו יתעסקו ביה עממין [ו] ואמר רבא [א] מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין [ב] ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל ואפילו ביו"ט שני של ראש השנה מה שאין כן בביצה לפי שאינן בני תורה: א"ר אבין בר רב הונא אמר רב חמא בר גוריא [ג] מתעטף אדם בכילה ובכסבסיה ויוצא לרה"ר בשבת ואינו חושש מ"ש מדרב הונא [ד] דאמר רב הונא אמר רב [ה] היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהילכתה בשבת חייב חטאת ציצית לגבי טלית חשיבי ולא בטלי הני לא חשיבי ובטלי אמר (ו) רבה בר רב הונא [ז] מעורים אדם על המשמרת ביו"ט לתלות בה רמונים ותולה בה שמרים אמר רב אשי והוא דתלה בה רמונים מאי שנא מהא דתניא [ח] מטילין שכר במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים אע"פ שיש להן ישן מעורים ושותה מן החדש התם לא מוכחא מילתא הכא מוכחא מילתא אגב ליה דרבי

(ו) (לוחה הטיר) כמי מוכח [ו]:

ציצית השיבי ולא בטלי. שלוש מטולין לפי שמטופס לילית הס בעיני שדעתו לימן מטלית לילית רבינא כך פי' ר"ח: [ב] **הא** לא השיבי ובטלי. על זה סמך רבי להגיה בתגנגו לטועת התלויות בו ויש שקושיים הסה כמי שוקים דמטלי לגא תציצי כולי האי: **מאי** שנא מהא דתניא בו. פי' [וס"ל כרבי יוסי בר' יהודה לחמר מעיקרין [ב] לעיל גפ' כל כתבי (לף קיו:):

תלא דבישרא בו. גא כפיכוש הקונטרס דפי' כשר מלוח שחלו ליכנו דסל"ל הא בפרק מפקין

מכילין לותה בידים: **פניהם** ידיהם ורגליהם. לוכחת למילתא נקט וה"ה לכל גופס: **סכין**. שמן בשבת: וממשמשין. ביד על כל הגוף להנאה: **אבל לא מתעמלין**. לשפשף בכח: **ולא מתגרדין**. גרטיל [ב] במגרלת שקורין שמטרייל"ש דהוי עובדא לחול: **לקורדימא**. סס הנהר ובגמ' מפרש

כי אתא רב שמואל בר רב יהודה אמר נשאל איתמר: **מתני'** הרוחץ במי מערה ובמי טבריא ונסתפג אפילו בעשר אלונטיאות לא יביאם בידו אבל עשרה בני אדם מסתפגין באלונטית אחת פניהם ידיהם ורגליהם ומביאין אותן בידן סכין וממשמשין [ג] אבל לא מתעמלין ולא מתגררין אין יורדין לקורדימא [ד] [ה] ואין עושין אפיקטויזין ואין מעצבין את הקטן ואין מחזירין את השבר מי שנפרקה ידו ורגלו לא יטרפם בצונן אבל רוחץ [ו] הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא: **גמ'** קתני מי מערה דומיא דמי טבריא

משנה ברורה

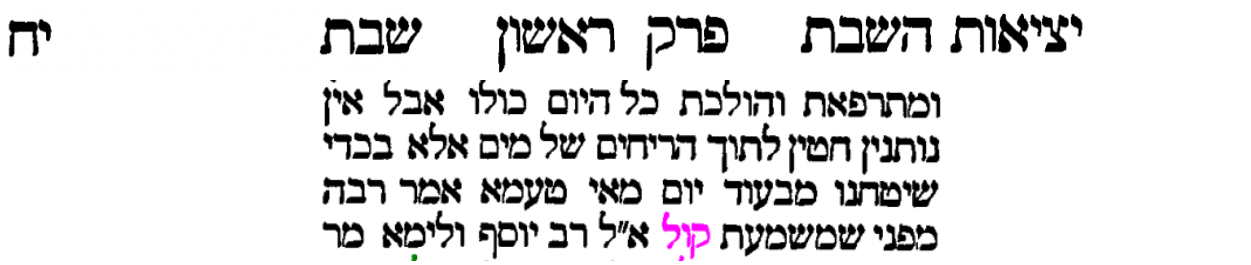
משנה ברורה

משנה ברורה

כה: אין צדין פרק שלישי ביצה

[כה. - כה: - כו.]

[כה:] **גמ'** תנו רבנן **אין הסומא יוצא במקלו. למיכל זילומי ביו"ט לגמי דרך מוך.** ומ"ת והא תנן בפרק במה

יציאות השבת פרק ראשון שבת יח
ומתרפאת והולכת כל היום כולו אבל אין
נותנין חטין לתוך הריחים של מים אלא בכדי
שיטחנו מבעוד יום מאי טעמא אמר רבה
מפני שמשמעת קוֹל א"ל רב יוסף ולימָא מר

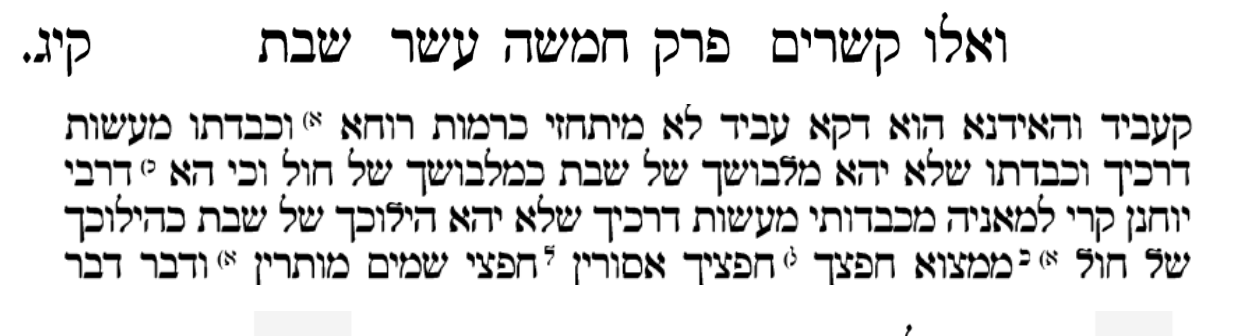
חדושי הריטב"א מסכת שבת דף יח עמוד א

אמר רבא מפני שמשמעת קול. פי' **ואוושא מילתא, והוה ליה עובדין דחול**

טור אורח חיים הלכות שבת סימן רנב

אבל אסור לתת חיטין לתוך ריחיים אלא כדי שיטחנו מבעוד יום **כיון דאוושא מילתא טפי איכא זילותא דשבתא**

שלא יעשה כדרך שעושה בחול

ואלו קשרים פרק חמשה עשר שבת קיג.
קעביד והאידנא הוא דקא עביד לא מיתחזי כרמות רוחא א וכבדתו מעשות
דרכיך וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול וכי הא ב דרבי
יוחנן קרי למאניה מכבדותי מעשות דרכיך שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך
של חול א ג ממצוא חפצך ד חפציך אסורין ה חפצי שמים מותרין א ודבר דבר

קיג: ואלו קשרים פרק חמשה עשר שבת

שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. כגון מקח וממכר ומשכנתות: הרהור מותר. להרהר בלבו כך וכך ילימות מי ליך להוציא על
שלש זו: אם יכול להניח רגלו ראשונה. שעקר מלד זה להיות לצד זה: קודם שתעקר שניה. שאין רשאי יותר מכדי פסיעה ורגלו אחת לצד
זה ושניה לצד זה: מותר. אף לגלג ולעקול את זו קודם שנחה לשמוש: אסור. לקפוץ: ליקח. למקום שהשמיה כלה שם: ליעבר.
שיעיר לרגלו במיס: זימנין דמיתוסן מאניה. יקורו במיס: שפיר דמי. לגלג: מהו לפסוע פסיעה גסה. מי עבר משוש מעשות דליכין.

שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. פי' בקונטרס כגון מקח וממכר ומן הדין נראה לר"ת דהא כבר נפקא ממצות שבת אלא לומר ר"ת כלשהו בזיקקין רבה (פ' ג) ר"ש בן יוחי הוה ליה למימר שבת דהוה משתעי סגיא למימר שבת הוא שתהא משמע שיהו כל כך לבבר בשבת כמו בחול ובירושלמי אמרי בטורח התירו בשלמלת שלוש בשבת: ופשיטא

א שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול (ה) ב דבור אסור הרהור מותר בשלמא כולהו לחיי אלא שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול מאי היא כי הא דאמר רב הונא אמר רב ואמרי ליה אמר ר' אבא אמר רב הונא היה מהלך בשבת ופגע באמת המים אם יכול להניח את רגלו ראשונה קודם שתעקר שניה מותר ואם לאו אסור מתקיף לה רבא היכי ליעביד ליקף קמפיש בהילוכא ליעבר זימנין דמיתוסן מאני מיא ואתי לידי סחיטה

אלא ג בהא כיון דלא אפשר שפיר דמי אלא כדבעא מיניה ר' מר' ישמעאל בר' יוסי [ד] מהו לפסוע פסיעה גסה בשבת ה א"ל וכי בחול מי התורה שאני אומר ו פסיעה גסה נוטלת ז אחד מחמש מאות ממאור עינו של אדם ומהדר ליה בקידושא דבי שמשי בעא מיניה ר' מר' ישמעאל

פסיעה גסה יותר מאמה פסיעה בינונית אמה[ו]: קידושא דבי שמשי. הסותה מיין של קידוש בלילי שבתות: מהו לאבול אדמה. תרגל"ע בלע"ז מי גזרו בה משום שחיקת סממים כשאר רפואה[ב] וז"ל: שהיא מלקה. מפני לידי חולי: מבשר אבותיו. שמתו שם בגולה: שקצים ורמשים הא ודאי אתמחויי אתמחו. ולע"ם נעשו עפר: אלא ביון דמלקי. גזול בה משום תוכל שקיים ורמשים: קדחו ליה תחלא. נקלטו השמלים בחלמה וגדלו במעיו ונגע בלבו ומת: שמלותיך. וכי עדומה היתה שלש שמלות מיוחדות ושייו לשבת: ותרד הגורן והדר ותעש. שם שכה ולבשה שמלות נאות שלש יפגשו בה כשהיא מקושטת ויתמהו זונה היא: שמואל. שהיתה

רמב"ם רפכ"א מהל' שבת

נאמר בתורה תשבות אפילו מדברים שאינן מלאכה חייב לשבות מהן. ודברים הרבה הן שאסרו חכמים משום שבות, מהן דברים אסורים מפני שהן דומים למלאכות ומהן דברים אסורים גזרה שמא יבוא מהן איסור סקילה, ואלו הן...

רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה יא

המדבק פירות עד שיעשו גוף אחד חייב משום מעמר, לפיכך מי שנתפזרו לו פירות בחצרו מלקט על יד על יד ואוכל, אבל לא יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה **כדרך שהוא עושה בחול, שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול** שמא יכבשם בידו בתוך הקופה ויבא לידי עימור.

רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה יז

זורה ובורר מאבות מלאכות הן לפיכך אף על פי שמותר למלול מלילות בראשי אצבעותיו, כשהוא מנפח מנפח בידו אחת בכל כחו, אבל לא בקנון ולא בתמחוי גזרה שמא ינפה בנפה ובכברה שהוא חייב, והמשמר שמרים תולדת בורר או מרקד הוא, לפיכך אף על פי שמותר לסנן יין צלול או מים צלולין בסודרין או בכפיפה מצרית, **לא יעשה גומה בסודר שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא לשמר במשמרת, וכן אסור לתלות את המשמרת כדרך שהוא עושה בחול שמא יבא לשמר**

רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה יט

חבילי פיאה ואזוב וקורנית וכיוצא בהן שהכניסן למאכל בהמה מסתפק מהן וקוטם ואוכל בראשי אצבעותיו אבל לא בידו הרבה שלא יעשה **כדרך שהוא עושה בחול ויבא לדוק.**

רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה כח

סכין וממשמשין בבני מעים בשבת והוא שיסוך וימשמש בבת אחת **כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול**

רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה לה

אין מאכילין בהמה חיה ועוף בשבת **כדרך שהוא מאכיל בחול שמא יבוא לידי כתישת קטניות** או לידי לישת קמח וכיוצא בו

רמב"ם הלכות שבת פרק כב הלכה טז

נשברה לו חבית בשבת מציל ממנה מה שהוא צריך לשבת לו ולאורחיו ובלבד שלא יספוג ביין או יטפח בשמן **שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יבוא לידי סחיטה**

רמב"ם הלכות שבת פרק כב הלכה כב

אסור לתקן בית יד של בגדים ולשברם שברים שברים **כדרך שמתקנין בחול הבגדים כשמכבסין אותן, וכן אין מקפלים הבגדים בשבת כדרך שעושין בחול בבגדים כשיכבסו אותן**

רמב"ם הלכות שבת פרק כג הלכה יט

אסור לקרות בשטרי הדיוטות בשבת **שלא יהא כדרך חול** ויבא למחוק

רמב"ם הלכות שבת פרק כב הלכה יט

מי שנתלכלכה ידו בטיט מקנחה בזנב הסוס ובזנב הפרה ובמפה הקשה העשויה לאחוז בה הקוצים, אבל לא במפה שמקנחין בה את הידים **שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא לכבס את המפה.**

רמב"ם הלכות שבת פרק כד הלכה יב

אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת **כדרך שהוא עושה בחול, ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר קל וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או מבית לבית או להצניע אבנים** וכיוצא בהן שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח.

שו"ת ספר זמנים • קכג הרמב"ם קנז

נוסחאות ותרגומים

קכג א) בד"ל ליתא. ב) בד"ל ובמ"פ. הכוזא. ג) בד"ל חסר מכאן ועד. והמצנפת. והוא כנראה דילוג הדומות. ד) בד"ל. שימור. ה) בד"ל. הכוזא.

קכג

שאלה. תלא כוזא בסיכתא שהוא אסור[1]. אם ללמד ממנו לכל דבר שאין תולין בשבת כגון המצנפת. וכן כיוצא בהן. יורנו אדוננו.

תשובה. אין פירוש הדבר כמו שעלה על דעתכם, שאסור לתלות הכוזא בסיכתא עד שתשאל ותלמוד ממנו לדברים אחרים. והנה אנחנו מפרשים אותו כל ההלכה, וממילא תבוא התשובה. ותדע, שמותר לתלות הכוז והמצנפת וכיוצא בהן.

עושה בחול. פירוש. אמר אביי, אין הטעם באיסור תליית המשמרת מפני שהוא עושה אהל אלא אסור תלייתה מדרבנן, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. והנה למדת, שהאיסור מדרבנן הוא תליית המשמרת לפי שהמשמרת עושה מלאכה וחייב סקילה, לפיכך אסרו תלייתה. ודכוותא אמרינן, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.

אבל תליית הכוז והמצנפת וכיוצא בהן מותר לפי שאין עושין בהן מלאכה שחייבין עליה סקילה. ולא אמרינן בכי הני, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. דאם כן, לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחול ולא יסב כדרך שהוא מיסב בחול. זה דבר ברור הוא למבין, שאין אתה מוצא לעולם דברים שאסרו חכמים משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה. כגון, מי שנשברה לו חבית של יין או של שמן, לא יספג ביין או יטפיח בשמן, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שאם תתיר לו שמא יבא לידי סחיטה[4]. נתפזרו לו פירות בחצר, לא יתן לתוך הסל או לתוך הקופה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שאם תתיר לו, שמא יבא לידי עמור[ד][5]. וכן בתליית המשמרת, שמא יבא לשמור[6]. אבל תליית הכוז[ה] והמצנפת וכיוצא בהן, מותר. ולא אסרוהו חכמים, שאין שם דבר לחוש שמא יעשה וכו׳.

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שו ס"ק טז

והוי יודע, בשבת יש שאסרו חז"ל משום שלא יבוא לידי מלאכה דבר תורה [רמב"ם שבת ו, א], והוא נקרא שבות, אמירה לעכו"ם אטו יעשה בעצמו, וזה לא הותר אף במצוה אם לא שבות דשבות, עיין אות י"ב. אבל מה שאסרו משום ממצוא חפצך ודבר דבר [ישעיה נח, יג], שאין בו לתא דמלאכה, כמו שכתב הר"מ ז"ל פרק כ"ד מהלכות שבת הלכה א', התירו במצוה. ויש שאסרו משום עובדין דחול, והיינו הך. ומיהו יש עובדין דחול משום מלאכה, [אין] תולין משמרת, שיבוא לשמר, ר"מ ז"ל [שם] פרק כ"א הלכה י"ז שלא יבוא לשמר.

גדרים של עובדא דחול

תפארת ישראל קופת הרוכלים (הקדמה למועד) כלכלת שבת כללי ל"ט מלאכות

אמנם עובדין דחול, [עי' מ"ש באגרת הרמב"ם דנ"ו ב' בהשאלה תלא כוזא וכו' דאין הפירוש לאסור כל מה שעושה בחול דא"כ לא יאכל ולא יסוב כדרך שעושה בחול, אלא] יש בו ג' אופנים. דהיינו אם שאסרו חכמים הדבר משום דדומה לא' מהל"ט מלאכות, או משום שמא ע"י כך יבא לעשות מלאכה, או משום טרחא יתירתא, וכולן נכללין בשם שבות. א) כגון בורר שהוא א' מל"ט מלאכות. ותולדתו המזקק משקה משמריו. ואסרו לזקק משקה מזוקק, בסודרין שיש בהן כעין גומא, מדמחזי כמלאכת משמר, והו"ל עובדין דחול, גזירה שמא ישמר (כשבת קל"ח א', ורמב"ם פכ"א משבת י"ז). זהו האופן הראשון שזכרנו. ב) וכ"כ האי מאן דסלית סילתא, ר"ל מבקע עצים דקים להבעיר אש, חייב משום טוחן (כשבת דע"ד ב'). והחוטב עצים לחתיכות גדולות, אף דבכה"ג לא דמי לטוחן, אסרוהו מדמחזי כעובדין דחול (כמג"א שי"ד סקי"ד), משום דכל המסלת סלתא, מחטב עצים גסים תחלה, ויבא עי"כ לסלת באמת סלתא. והוא האופן השני שזכרנו (או משום חשדא). וכ"כ המדבק פירות יחד חייב משום תולדת מעמר. וכשנתפזרו לו פירות בחצר מלקט על יד ואוכל, אבל לא ילקטם יחד לתוך הסל, מדעביד עובדא דחול, ושמא יכבשם יחד בהסל, ויתחייב משום מעמר (כשבת קמ"ג ב'). וכ"כ חבילי סיאה וקורנית שיחדם לאוכל, קוטם בראשי אצבעותיו ואוכל, אבל לא ימלול הרבה יחד, כעובדין דחול, שיבוא לדוק, וחייב משום דש (כשבת דקכ"ח). וכ"כ אסור לשרות עשבים שהן מועילין לרפואה, אף שהן ג"כ מאכל בריאים, ומותר לאכלן בשבת, עכ"פ שרייתן הוא כעין מתקן דבר לרפואה, והו"ל עובדין דחול, גזירה שמא יבא לשחק סממנים לרפואה וחייב משום טוחן (שבת דק"מ ע"א). כל אלו הן מהאופן הב' שזכרנו. ג) וכ"כ מפנין ד' וה' קופות של תבואה ושל קש מפני האורחים, ולא יותר, משום טרחא יתירתא (שבת קכ"ו ב'). וכ"כ המביא כדי יין וכדומה לא יביאם בסל או בקופה, ודדרו באגרא לדרו באכפא וכו', משום טרחא (כביצה ד"ל ע"א). כל זה מהאופן הג' שאמרנו. ועוד הרבה דומין לאלו הג' אופנים שאנו עתידים לבארם אצל כל מלאכה ומלאכה.

מדברי האחרונים

חזון איש הלכות שבת סימן נב

ו) דברי הגו"ע תניגא סי' ל' בפתיחת הפטרסחל בשבת חיגס מתיסבים, דזה ממש דין כסה ערסקל וחין מקוס לחלק כחן דין נעשה לחכל ללא נעשה לחכל, ודין עושה גם המחילות הו לא

הספר, וכבר כתיב הגו"ע כל זה חבל מה שחה חיגו מתיסב, ומה שים לדון הוא משוס תקון מנא כיון דבפתיחתו רחוי לשמש בו בכל מקום חשיב תיקון מנא בפי מפרישת חהל בחקוס זה, וגם הוושה מלחה בפי וגיכר בו עובדא דחול וגורם פרנה, והרי חסרו כילה מפני שחיון בני תורה, וכרי כדבר משוד לחכמים לגדור גדר בחקוס הפרנה, וחה יותר חמור מחיסור פרטי ליחיד, כי זה גדר לעשם כולו ולדורות.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עד אות ד

הריב"ש סי' קפ"ד, אסר לגרור גבינה במורג חרוץ בעל פיפיות משום עובדא דחול (ונפסק בשו"ע סי' שכ"א סעי' י') האם מותר לחתוך גבינה או ביצים בכלים המיוחדים לכך, ובכלל מה הכללים של עובדא דחול.

תשובה: לפ"מ שכתבתי ליכא שום איסור דהרי זהו רק חתיכה לחלקים ולא דק דק. **ומטעם עובדא דחול לא מובן וכי מה שעושין להקל המלאכה יתחשב עובדא דחול**, דגם בשבת יש צורך ורצון להקל, **ועובדא דחול שכתב הריב"ש שעושה טחינה דקה כמו שעושין בחול שמותר במלאכה וכן לברור בקינון ותמחוי היא מלאכה כזו שעושין בחול שלא ניכר ע"ז מלאכה עראית** אלא קבועה וגם משמע שהריב"ש דחה טעם זה משום דאין דרך לגרוד אלא מה שצריך ואוסר רק מטעם ראשון עיין שם.

ועובדא דחול הוא כדכתבתי שהמלאכה נעשית עי"ז טובה כמלאכה קבועה דעושין בחול ולא ניכר ענין עשיית עראי שנעשית בלא קפידא כל כך על המלאכה שתעשה יפה. ולקיטת פירות בסי' של"ה ס"ה ודאי זהו המלאכה שעושין בלקיטת פירות להטמינן שמלקטן לסל וקופה וגם מן השדות עושין כן. ולכלי קטן שמונחין גם בשבת להאכילה ודאי מותר. והטעם דעובדא דחול מפורש זה בהברייתא שבת דף קמ"ג.

ולבקע עצים ביום טוב שאסור (ועי' ס' שי"ד במ"ב ס"ק מ"א) בקרדום ובמגרה ומגל פרש"י בביצה דף ל"א דהן כלי אומן ונראה כעושה בו מלאכה עיין שם, וזהו עובדא דחול דליו"ט יש לו לעשות באופן הניכר שהוא עראי לצורך עתה.

ולכבד הבית במכבדות העשוים מקסמים שמשתברין קסמיהן אף שהוא באופן שלאו פ"ר =פסיק רישא= הוא עובדא דחול כדכתב הב"ח סי' של"ז, הוא דעצם הכבוד הוא עובדא דחול שבע"ש =שבערב שבת= צריך לנקות הבית לכבוד שבת ורק כשנעשה ע"י האכילה שהתינוקות לכלכו הרצפה שמותר מטעם דהו"ל כגרף של רעי שאין לזה צורך אלא בכבוד שאינו מוסיף עוד דברים לכבדם וע"י שישברו הקיסמין הרי יוסיף זה מלאכה שבחול לא איכפת כיון שעי"ז יעשה מלאכה יפה כשיגמור שלכן הוא עובדא דחול דאינו חושש למה שיעשה יותר מלאכה מאחר דתהיה יפה ביותר.

והא דאין מגרדין בכלי העשוי לכך בסימן שכ"ז ס"ג, הא מגרדת הוא כלי לנקות כשהוא מלוכלך כדחזינן שזה אמר רשב"ג שמותר ואיפסק כן. ולנקות עצמו מחוייב כל אדם בע"ש לכבוד שבת ולכן אינו יכול לנקות עצמו במגרדת כשהוא רק מלוכלך מעט אף שבחול לוקח זה אף כשאינו מלוכלך כל כך אסור בשבת שהרי הוא ממש עובדא דחול, אבל לא אסרו כשאירע שנתלכלך אולי משום דלא שכיחא או שהנקוי עדיף.

ורדיית הפת בשכח פת בתנור שלא ירדה אפילו הג' סעודות במרדה אלא בסכין כדאיתא בשבת דף קי"ז, הרי זה ממש מעשה המלאכה, אבל שם א"צ לאסור מצד עובדא דחול דהא יש לאסור כדרך המלאכה בלא זה ולהתיר רק בשינוי, וזהו כוונת רש"י שם.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן ס

מלאכה הנעשית בשבת ע"י שעון שבת. הנה בדבר שע"י חשמל (ענין העלעקטרי) אפשר ע"י מורה שעות הנעשה לכך שיעמידנו בערב שבת באופן שיתחיל לבשל למחר ביום השבת כשעה לפני זמן האכילה וכו'. הנה לענ"ד פשוט שאסור להתיר זה דהרי ע"י מורה שעות כזה יכולים לעשות כל המלאכות בשבת ובכל בתי החרושת (פעקטעריס) **ואין לך זלזול גדול לשבת מזה, וברור שאם היה זה בזמן התנאים והאמוראים היו אוסרין זה, כמו שאסרו אמירה לעכו"ם מטעם זה, וגם אולי הוא ממילא בכלל איסור זה דאסרו אמירה לעכו"ם**, דאסרו כל מלאכה הנעשית בשביל ישראל מצד אמירת הישראל וכ"ש מצד מעשה הישראל.